

**UCHWAŁA NR XXVII.191.22
RADY GMINY KALINOWO**

z dnia 28 lutego 2022 r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kalinowo na lata 2022-2030.

Na podstawie art. 18 ust 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. 2021 r. poz. 1372 z późn. zm.) w związku z art. 16b ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. 2021 r. poz. 2268) Rada Gminy Kalinowo uchwala co następuje:

§ 1. Przyjąć do realizacji Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kalinowo na lata 2022-2030 w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kalinowo.

§ 3. Traci moc uchwała Nr XIV/106/12 z dnia 11 czerwca 2012 roku.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w sposób zwyczajowo przyjęty.

Przewodniczący Rady Gminy

Mieczysław Głębocki

Załącznik do uchwały Nr XXVII.191.22
Rady Gminy Kalinowo
z dnia 28 lutego 2022 r.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kalinowo na lata 2022-2030

KALINOWO 2022

Spis treści

Wykaz skrótów	3
Wprowadzenie	4
1. Uwarunkowania prawne Strategii.....	6
2. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi i programowymi	8
3. Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy Kalinowo	15
3.1. Położenie i ludność	15
3.2. Lokalny rynek pracy	19
3.3. Pomoc społeczna	21
3.4. Edukacja i wychowanie	26
3.5. Kultura	27
3.6. Ochrona zdrowia i bezpieczeństwo publiczne	28
3.7. Aktywność mieszkańców	29
4. Główne wyzwania strategiczne i prognoza zmian.....	30
4.1. Bierność zawodowa, bezrobocie i ubóstwo.....	30
4.2. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi	33
4.3. Sytuacja osób starszych, z niepełnosprawnościami i chorujących	36
4.4. Przemoc w rodzinie i uzależnienia	38
4.5. Rozwój gminnego systemu usług społecznych oraz aktywności społecznej	40
5. Rozwój społeczny gminy z perspektywy lokalnych liderów	42
5.1. Wyniki badania ankietowego.....	42
5.2. Analiza SWOT.....	46
6. Cele i kierunki działań.....	48
Obszar I. Bierność zawodowa, bezrobocie i ubóstwo	49
Obszar II. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi	51
Obszar III. Sytuacja osób starszych, z niepełnosprawnościami i chorujących	53
Obszar IV. Dysfunkcje społeczne	55
Obszar V. Gminny system polityki społecznej	57
7. Sposób realizacji Strategii.....	59
7.1. Koordynacja wdrażania Strategii	59
7.2. Aktualizacja Strategii.....	59
7.3. Ramy finansowe.....	59
7.4. Monitoring Strategii.....	61
Podsumowanie.....	61
Spis tabel	62
Spis wykresów	62

Wykaz skrótów

BDL GUS – Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego

DPS – Dom Pomocy Społecznej

EZŁ – Europejski Zielony Ład

GBP – Gminna Biblioteka Publiczna

GKRPA – Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

GOK – Gminny Ośrodek Kultury

GOPS – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

KPRES – Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej

KRS – Krajowy Rejestr Sądowy

KSRR – Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego

NK – Procedura „Niebieskie Karty”

OSI – Obszary Strategicznego Interwencji

OSP – Ochotnicza Straż Pożarna

OZPS – Ocena Zasobów Pomocy Społecznej

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

PUP – Powiatowy Urząd Pracy

SP – Szkoła Podstawowa

ŚDS – Środowiskowy Dom Samopomocy

WHO – Światowa Organizacja Zdrowia

Wprowadzenie

Strategia rozwiązywania problemów społecznych stanowi wyraz lokalnej polityki społecznej. W szerokim znaczeniu jest to działalność zmierzająca do poprawiania standardów życia wszystkich mieszkańców wspólnoty samorządowej, a nie tylko osób i grup zagrożonych bądź dotkniętych wykluczeniem społecznym ze względu na bariery i trudności życiowe oraz ograniczone możliwości i utrudniony dostęp do usług społecznych. Tak rozumiana polityka społeczna obejmuje zagadnienia z dziedziny między innymi zatrudnienia, edukacji, kultury, wypoczynku, ochrony zdrowia oraz zabezpieczenia potrzeb materialnych i mieszkaniowych. Jej odzwierciedlenie stanowi *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kalinowo na lata 2022-2030*, która, choć umiejscowiona ściśle w zadaniach i kompetencjach samorządu gminy, odnosi się do różnych aspektów funkcjonowania społeczności lokalnej.

Opracowanie strategii jest obligatoryjnym zadaniem każdej gminy. Niniejszy dokument został przygotowany z uwagi na wygaśnięcie okresu obowiązywania poprzedniej strategii. Jakkolwiek planowanie strategiczne zwykle jest obarczone trudnościami oraz ryzykiem związanym ze zmiennością i dynamiką zjawisk oraz procesów społecznych, to niniejszy dokument był opracowywany w warunkach utrudnionych z uwagi na sytuację, której na tak dużą skalę nasze społeczeństwo wcześniej nie doświadczyło. Ogłoszony w marcu 2020 roku stan pandemii Covid-19 i związane z nim ograniczenia poważnie wpłynęły na funkcjonowanie zarówno jednostek samorządu terytorialnego, jak i całego społeczeństwa. Pierwsza połowa roku przyniosła ograniczenia w działalności gospodarczej, zmniejszenie zakresu lub wyłączenie funkcjonowania instytucji i zakładów pracy oraz izolację społeczną. Po niespełna dwóch miesiącach rząd podjął decyzję o stopniowym wycofywaniu restrykcji, jednak okres izolacji i zamrożenia gospodarki był na tyle długi, by spowodować zamknięcie niektórych zakładów pracy, zwolnienia pracowników, zmniejszenie produkcji i zakresu działalności. Jesień 2020 roku przyniosła tzw. „drugą falę” zachorowań oraz wprowadzenie kolejnych obostrzeń i rekomendacji związanych z izolacją społeczną, pracą zdalną i nauką w trybie on-line, które obowiązywały nadal w pierwszej połowie 2021 roku, a następnie przywracane były okresowo na przełomie lat 2021/2022 wraz z kolejnymi „falami” zakażeń.

Niniejszy dokument stanowi kierunkową wytyczną dla programów i projektów realizowanych w sferze polityki społecznej przez jednostki organizacyjne samorządu gminy. Strategia może ponadto być „kierunkowskazem” dla lokalnych partnerów, przede wszystkim podmiotów ekonomii społecznej, w tym organizacji pozarządowych. Bo choć nie jest aktem prawa miejscowego (nie dotyczy sfery praw i obowiązków grupy mieszkańców bądź podmiotów gospodarczych), lecz aktem kierownictwa wewnętrznego, to jednak może być stosowana również przez organizacje i osoby działające niezależnie od samorządu gminy.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kalinowo na lata 2022-2030 składa się z dwóch zasadniczych części. Za podstawę planowania strategicznego przyjęto diagnozę, która posłużyła identyfikacji i opisowi zjawisk społecznych oraz opracowaniu wniosków i wskazówek, które pozwoliły zaplanować cele i kierunki działań. Diagnoza aktualnej sytuacji społecznej uwzględnia czynniki determinujące warunki i jakość życia ludności, a także

zewnętrzne objawy i przyczyny dominujących problemów – w ujęciu zarówno statycznym jak i dynamicznym, opisującym obserwowalne tendencje przynajmniej na przestrzeni ostatnich 3-5 lat, a w niektórych przypadkach nawet dłuższym, aby uwypuklić zachodzące procesy. Wśród głównych źródeł danych, wykorzystanych do opracowania diagnozy sytuacji społecznej Gminy Kalinowo, należy wskazać Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, Ocenę Zasobów Pomocy Społecznej i sprawozdania sporządzane przez gminę, sprawozdania z działalności Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kalinowie, sprawozdania z realizacji programów pomocy społecznej, Raporty o stanie Gminy, a także inne informacje pozyskane m.in. ze stron internetowych. W związku z tym, iż okres opracowywania strategii przypadał na przełom lat 2021/2022 największa część dostępnych danych rocznych odnosiła się do 2020 roku, natomiast dane za 2021 roku stosowano, jeżeli były już dostępne. Przyjęto zasadę posługiwania się danymi rocznymi, aby zapewnić ich porównywalność na przestrzeni całego okresu analizy.

Nieodzowny aspekt planowania strategicznego w samorządzie terytorialnym stanowi aktywny udział przedstawicieli instytucji publicznych oraz organizacji obywatelskich. Dzięki uczestnictwu szerokiej grupy podmiotów możliwe jest lepsze zdiagnozowanie sytuacji wyjściowej, jak również płynne i spójne przejście od problemów i potrzeb społecznych do założeń wdrożeniowych. Z uwagi na stan epidemii odstąpiono od organizacji bezpośrednich spotkań, na rzecz badania ankietowego on-line, które zostało przeprowadzone wśród szerokiego grona respondentów, reprezentujących instytucje i organizacje w Gminie Kalinowo. W ankiecie wzięło udział 39 osób, wśród których byli przedstawiciele Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kalinowie, Urzędu Gminy w Kalinowie, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Ełku, Rady Gminy Kalinowo, a także sołtysi i reprezentanci organizacji pozarządowych. Jej wyniki zostały przedstawione w części diagnostycznej, jak również zostały wykorzystane przy opracowywaniu drugiej części Strategii – wdrożeniowej, prezentującej sposób realizacji strategii, w tym wizję, cele i kierunki działań, wskaźniki realizacji działań oraz ramy finansowe.

Zarówno diagnoza sytuacji społecznej, przeprowadzenie badania ankietowego on-line, jak i całościowe zredagowanie tekstu dokumentu zostało zlecone ekspertowi zewnętrznemu.

1. Uwarunkowania prawne Strategii

Opracowanie i realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych stanowi, w świetle art. 17 ust. 1 pkt 1 Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. 2021 poz. 2268 ze zm.), zadanie własne gminy o charakterze obowiązkowym. W jego ramach należy szczególnie uwzględnić programy pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz inne, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Ustawa precyzuje ponadto, w art. 16b pkt 2, elementy, które musi zawierać strategia. Są to:

- 1) diagnoza sytuacji społecznej,
- 2) prognoza zmian w okresie objętym strategią,
- 3) określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji strategii i jej ram finansowych, a także wskaźników realizacji działań.

Obszar lokalnej polityki społecznej kształtują również inne akty normatywne w randze ustawy, wśród których należy wymienić w szczególności następujące:

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2021 poz. 1372 ze zm.);
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz. U. 2020 poz. 821 ze zm.);
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2021 poz. 1249 ze zm.);
- Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz. U. 2019 poz. 1818);
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz.U. 2021 poz. 1119 ze zm.);
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz. U. 2020 poz. 2050 ze zm.);
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t.j. Dz. U. 2020 poz. 685);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1057 ze zm.);
- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (t.j. Dz. U. 2020 poz. 176);
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz. U. 2021 poz. 1100 ze zm.);
- Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (t.j. Dz. U. 2021 poz. 573 ze zm.);
- Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. 2020 poz. 111 ze zm.);

- Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (t.j. Dz. U. 2021 poz. 2021 ze zm.);
- Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (t.j. Dz. U. 2021 poz. 877 ze zm.);
- Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci (t.j. Dz. U. 2019 poz. 2407 ze zm.);
- Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (t.j. Dz. U. 2020 poz. 1329).
- Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (t.j. Dz. U. 2021 poz. 1744).

Realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych odbywa się na podstawie przepisów wskazanych wyżej ustaw, a także szeregu innych, których tu nie wymieniono, a które regulują obowiązki organów gminy, sposób realizacji zadań własnych, jak również określają katalog dostępnych narzędzi.

2. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi i programowymi

Uwarunkowania programowe lokalnej polityki społecznej znajdują swoje źródła w dokumentach strategicznych różnych szczebli: międzynarodowego, europejskiego, krajowego, regionalnego oraz lokalnego. Stanowią one kierunkowe wytyczne dla działań jednostek samorządu terytorialnego, zapewniając spójność działań i realizację nadrzędnych celów polityki poszczególnych szczebli.

Analizując uwarunkowania wynikające z dokumentów międzynarodowych, należy zwrócić uwagę w szczególności na Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030, przyjętą w dniu 25 września 2015 roku przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych. Stanowi ona plan transformacji w dziedzinach o kluczowym znaczeniu dla ludzkości, tj.: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój i partnerstwo, mając na celu wyeliminowanie ubóstwa i głodu, ochronę planety przed degradacją oraz podejmowanie pilnych działań w zakresie zmian klimatu; zapewnienie wszystkim ludziom możliwości korzystania z dobrodziejstw dostatniego i satysfakcjonującego życia oraz to, aby postęp gospodarczy, społeczny i technologiczny przebiegał w zgodzie z naturą; wspieranie pokojowego, sprawiedliwego i inkluzywnego społeczeństwa, wolnego od lęku i przemocy oraz mobilizowanie środków do wdrożenia Agendy 2030 przy udziale wszystkich krajów, interesariuszy i obywateli. W ramach Agendy określono 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju. Z punktu widzenia polityki społecznej istotne są cele odnoszące się do eliminacji ubóstwa i głodu, zapewnienia wszystkim ludziom zdrowego życia oraz edukację wysokiej jakości, osiągnięcia równości płci, uczynienia miast i osiedli ludzkich bezpiecznymi i stabilnymi, a także budowy na wszystkich szczeblach skutecznych i odpowiedzialnych instytucji, sprzyjających włączeniu społecznemu.

Wiodącą siłą, która doprowadziła do przyjęcia Agendy 2030 była Unia Europejska. Obecnie na jej szczeblu trwa debata nad strategią działań w kierunku zrównoważonej Europy. Europa 2030 będzie stanowić odpowiedź na pilne wyzwania stanowiące zagrożenie dla społeczeństwa, dobrobytu gospodarczego i środowiska naturalnego. Nowa forma trwałego rozwoju gospodarczego ma opierać się na gospodarce obiegu zamkniętego, zrównoważonej produkcji żywności „od pola do stołu”, stosowaniu odnawialnych źródeł energii oraz zagwarantowaniu przemiany sprawiedliwej ze społecznego punktu widzenia – priorytetem muszą pozostać inwestycje społeczne w obszarach edukacji, włączenia społecznego, opieki zdrowotnej i długoterminowej, praw mniejszości, równouprawnienia płci i rozwoju obszarów wiejskich.

W grudniu 2019 roku Komisja Europejska przyjęła strategię w sprawie *Europejskiego Zielonego Ładu*¹. To nowe podejście zakłada przekształcenie Europy do 2050 roku w neutralne klimatycznie, sprawiedliwe i dostatnie społeczeństwo o nowoczesnej, zasobooszczędnej i konkurencyjnej gospodarce, w której „wzrost gospodarczy będzie oddzielony od wykorzystania zasobów naturalnych”. Rok później unijni przywódcy zaaprobowali nowy wiążący cel polityki klimatycznej, zakładający ograniczenie do 2030 roku unijnych emisji netto

¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów *Europejski Zielony Ład*, Bruksela, dnia 11.12.2019, COM(2019) 640 final.

gazów cieplarnianych o co najmniej 55% w porównaniu z poziomem z roku 1990. Ten nowy, ambitny cel będzie musiał znaleźć odzwierciedlenie w działaniach z dziedziny środowiska, energetyki, transportu, przemysłu, budownictwa, rolnictwa i szeregu innych. W związku z tym, na szczeblu unijnym przyjmowane są dokumenty doprecyzowujące ramy instytucjonalne, prawne i finansowe EZŁ, w tym m.in.: Mechanizm sprawiedliwej transformacji – wprowadzany, aby finansowo i technicznie wesprzeć regiony, które w największym stopniu ucierpią w wyniku przechodzenia na gospodarkę niskoemisyjną. Zakłada on m.in. poszerzenie możliwości zatrudnienia i zmiany kwalifikacji, zwiększanie energooszczędności mieszkań i zwalczanie ubóstwa energetycznego, uatrakcyjnianie dla inwestorów przejścia na technologie niskoemisyjne, zapewnianie wsparcia finansowego i inwestowanie w badania i innowacje, inwestowanie w nowe zielone miejsca pracy, zrównoważony transport publiczny, łączność cyfrową i ekologiczną infrastrukturę energetyczną.

Na szczeblu krajowym istotne znaczenie ma *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*. Główny cel tego dokumentu stanowi poprawa jakości życia Polaków. Jego osiągnięcie będzie możliwe dzięki podjęciu działań w trzech obszarach: konkurencyjności i innowacyjności; równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski oraz efektywności i sprawności państwa. W 2017 roku Rada Ministrów przyjęła także *Strategię na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* stanowiącą aktualizację *Strategii Rozwoju Kraju 2020*. Dokument ten określa podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym, przedstawiając nowy model rozwoju, czyli rozwój odpowiedzialny oraz społecznie i terytorialnie zrównoważony. Główny cel Strategii stanowi „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

Analizując nowe dokumenty programowe na szczeblu krajowym, należy również wspomnieć o przyjętej we wrześniu 2019 r. *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030*, stanowiącej podstawowy dokument strategiczny polityki regionalnej państwa. Przewidziano w niej rozwój kraju jako społecznie i terytorialnie zrównoważony, dzięki któremu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich regionów. Celem takiego modelu jest wspomaganie w szczególności obszarów, które nie mogą w pełni rozwinąć swojego potencjału rozwojowego, bo utraciły swoje funkcje społeczno-gospodarcze (np. przestały być miastami wojewódzkimi) przez co stały się mniej odporne na różne zjawiska kryzysowe (np. negatywne skutki procesów demograficznych). Jednym z celów KSRR jest zapewnienie większej spójności rozwojowej Polski przez wsparcie obszarów słabszych gospodarczo. Dlatego w dokumencie wskazano obszary strategicznej interwencji, które otrzymają szczególne wsparcie (są to obszary zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk i tereny Polski wschodniej). W świetle zapisów KSRR Gmina Kalinowo należy do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją².

² <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

W dniu 13 września 2021 roku Rada Ministrów przyjęła *Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu. Aktualizacja 2021-2027, polityka publiczna z perspektywą do roku 2030*. Priorytety określone w dokumencie koncentrują się na zagadnieniach takich jak przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży; przeciwdziałanie bezdomności i wykluczeniu mieszkaniowemu; usługi społeczne dla osób z niepełnosprawnościami, osób starszych i innych osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu; wspieranie osób i rodzin poprzez działania instytucji pomocy społecznej oraz podmiotów ekonomii społecznej; a także wspierania integracji cudzoziemców poprzez rozwój usług społecznych dla migrantów oraz wsparcie integracji na rynku pracy.

Istotnym dokumentem jest również *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej*, którego cel główny brzmi „Do roku 2023 podmioty ekonomii społecznej i solidarnej będą ważnym elementem aktywizacji i integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz dostarczycielami usług użyteczności publicznej i realizatorami zadań z zakresu rozwoju lokalnego”. Będzie on realizowany poprzez cele szczegółowe:

- 1) Wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.
- 2) Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 3) Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej na rynku.
- 4) Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej.

W świetle KPRES uwolnienie potencjału sektora ekonomii społecznej i solidarnej wymaga podjęcia skoordynowanych działań, dzięki którym rozwijać się będą cechy podmiotów działających w sektorze, takie jak zdolność do aktywizacji i reintegracji traktowanych podmiotowo osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; koncentracja na potrzebach społeczności lokalnych oraz bazowanie na ich zasobach; działania na rzecz dobra wspólnego przez m.in. realizację zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego; a także samodzielność, samopomoc i samowystarczalność. Aspekty te są ważne i w związku z tym niejednokrotnie przywoływane również w strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Istotna jest również implementacja na szczeblu gminnym rozwiązań przewidywanych w ramach *Programu rządowego Dostępność Plus 2018-2025*, ustanowionego Uchwałą nr 102/2018 Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2018 roku. Jego główny cel stanowi poprawa dostępności przestrzeni publicznej, produktów i usług w głównych obszarach wsparcia takich jak architektura, transport, edukacja, służba zdrowia, cyfryzacja i usługi. Dostępność dotyczy w szczególności osób na wózkach inwalidzkich, poruszających się o kulach, o ograniczonej możliwości poruszania się; osób niewidomych i słabo widzących, osób głuchych i słabo słyszących, osób głuchoniewidomych, osób z niepełnosprawnościami psychicznymi i intelektualnymi, osób starszych i osłabionych chorobami, kobiet w ciąży, osób z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi, osób mających trudności w komunikowaniu się

z otoczeniem (także z rozumieniem języka pisanego albo mówionego) oraz osób o nietypowym wzroście (w tym również dzieci).

W obszarze polityki senioralnej na uwagę zasługuje *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – uczestnictwo – solidarność*, przyjęta Uchwałą nr 161 Rady Ministrów z dnia 26 października 2018 roku. Cel polityki społecznej wobec osób starszych stanowi podnoszenie jakości życia seniorów poprzez umożliwienie im pozostawania jak najdłużej samodzielnymi i aktywnymi oraz zapewnienie bezpieczeństwa. Obszary dotyczące ogółu osób starszych to m.in. kształtowanie pozytywnego postrzegania starości w społeczeństwie, uczestnictwo w życiu społecznym, tworzenie warunków umożliwiających wykorzystanie potencjału osób starszych jako aktywnych uczestników życia gospodarczego i rynku pracy, profilaktyka chorób, promocja zdrowia, zwiększanie bezpieczeństwa fizycznego, tworzenie warunków do solidarności i integracji międzypokoleniowej, a także działania na rzecz edukacji dla starości (kadry opiekuńcze i medyczne), do starości (całe społeczeństwo), przez starość (od najmłodszego pokolenia) oraz edukacja w starości (osoby starsze). Obszary uwzględniające działania wobec niesamodzielnych osób starszych to w szczególności ułatwienie dostępu do usług wzmacniających samodzielność oraz dostosowanie środowiska zamieszkania do możliwości funkcjonalnych niesamodzielnych osób starszych, zapewnienie optymalnego dostępu do usług zdrowotnych, rehabilitacyjnych i opiekuńczo-pielęgnacyjnych, a także system wsparcia nieformalnych opiekunów niesamodzielnych osób starszych przez instytucje publiczne.

W dniu 16 lutego 2021 roku Rada Ministrów przyjęła *Strategię na rzecz osób z niepełnosprawnościami na lata 2021-2030*. Jej głównym celem jest włączenie osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami w życie społeczne i zawodowe, a tym samym zagwarantowanie im praw określonych w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. Dokument składa się z ośmiu priorytetów, takich jak niezależne życie, dostępność, edukacja, praca, warunki życia i ochrona socjalna, budowanie świadomości oraz koordynacja. W ich ramach planowane są takie działania jak np. zapewnienie osobom z niepełnosprawnościami możliwości pełnego udziału w życiu społecznym, publicznym i politycznym, przeprowadzenie procesu deinstytucjonalizacji, wczesna pomoc, edukacja włączająca, aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnościami, modyfikacja i uzupełnienie systemu wsparcia zatrudnienia oraz aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami, zapobieganie powstawaniu i pogłębianiu się niepełnosprawności, dostęp do usług zdrowotnych oraz zwiększenie efektywności procesu leczenia, profilaktyka i leczenie w obszarze zdrowia psychicznego oraz środowiskowy system wsparcia osób z problemami zdrowia psychicznego i inne.

Obecnie trwają prace nad *Strategią rozwoju usług społecznych*, której wizja zakłada stworzenie systemu realizacji usług społecznych dla każdej osoby potrzebującej wsparcia z powodu podeszłego wieku, niepełnosprawności, zdrowia psychicznego, w celu bezpiecznego i niezależnego funkcjonowania w swoim miejscu zamieszkania, a także dzieciom i młodzieży pozbawionym opieki rodzicielskiej w postaci wsparcia jak najbardziej zbliżonego do warunków rodzinnych. Warto również wspomnieć o konsultacjach *Strategii Demograficznej 2040*, która zakłada wyjście z poziomu niskiej dzietności i zbliżenie się do poziomu gwarantującego

zastępowalność pokoleń. Jej cele odnoszą się do wzmocnienia rodziny, zniesienia barier dla rodziców chcących mieć dzieci oraz podniesienia jakości zarządzania i wdrażania polityk na szczeblu centralnym i samorządowym.

Na szczeblu wojewódzkim głównym dokumentem strategicznym jest *Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Warmińsko-Mazurskie 2030*, przyjęta w dniu 18 lutego 2020 roku do realizacji przez Sejmik Województwa Warmińsko-Mazurskiego. Jej główny cel stanowi spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy, natomiast cele strategiczne to kompetencje przyszłości, inteligentna produktywność, kreatywna aktywność i mocne fundamenty. Wskazywane w niej kierunki działań ściśle wiążące się z polityką społeczną przewidują m.in.

- wspieranie rozwoju inicjatyw służących włączaniu społecznemu, budowaniu więzi społecznych w regionie, w tym międzypokoleniowych (szczególnie angażujące osoby starsze, młodzież, osoby z niepełnosprawnościami, mniejszości narodowe, rodziny nieaktywne mieszkające w małych społecznościach lokalnych);
- rozwój „banków inicjatyw” oraz platform wymiany dobrych praktyk wspierających integrację społeczną;
- wspieranie rozwoju infrastruktury sprzyjającej aktywizacji społecznej i pracy z rodziną, a także infrastruktury kultury, sportowej, rekreacyjnej, edukacyjnej (ośrodki wychowania przedszkolnego, szkoły, obszary edukacji ekologicznej) oraz zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat 3;
- realizację zintegrowanych programów aktywizacji i integracji (w tym bezrobotnych, bezdomnych i osób z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzieży ze środowisk najuboższych zagrożonych dziedziczeniem ubóstwa, osób starszych, mniejszości narodowych);
- profilaktykę zdrowotną, realizację programów zdrowotnych oraz promocję zdrowego stylu życia.

Kluczowym dokumentem w zakresie regionalnej polityki społecznej jest *Strategia polityki społecznej województwa warmińsko-mazurskiego na lata 2021-2030*. Celem głównym tego dokumentu jest „Wzmocnienie spójności społecznej regionu Warmii i Mazur oraz poprawa warunków życia mieszkańców przy współpracy środowisk lokalnych i partnerów działających w obszarze polityki społecznej”. Będzie on realizowany poprzez cele strategiczne przypisane siedmiu obszarom strategii:

- 1) *Rodzina* – Wzmocnienie aktywności oraz samodzielności osób i rodzin;
- 2) *Seniorzy* – Wzrost jakości życia osób starszych;
- 3) *Osoby z niepełnosprawnościami* – Zwiększenie aktywności osób z niepełnosprawnościami w życiu rodzinnym, społecznym i zawodowym;
- 4) *Profilaktyka uzależnień i przeciwdziałanie przemocy* – Zintegrowanie i wzmacnianie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów związanych z uzależnieniami oraz zjawiskiem przemocy;
- 5) *Wspieranie zatrudnienia* – Ograniczenie bezrobocia oraz bierności zawodowej wśród mieszkańców województwa;

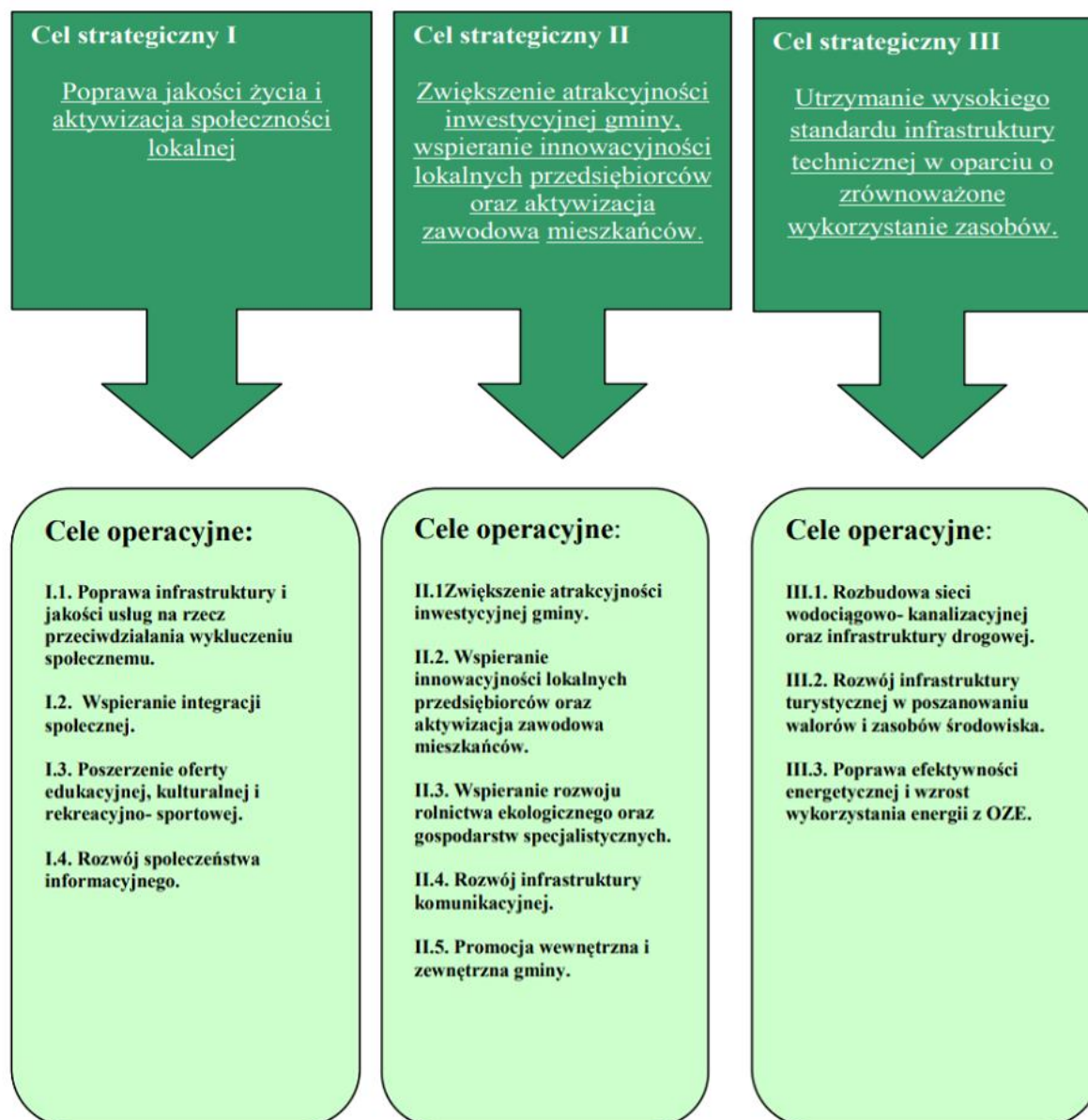
- 6) *Ekonomia społeczna i solidarna* – Zwiększenie udziału ekonomii społecznej i solidarnej w rozwoju społeczności lokalnych;
- 7) *Kapitał społeczny* – Budowanie spójności społecznej poprzez wzmocnienie kapitału społecznego.

Na szczeblu gminnym istotne jest uwzględnienie zapisów powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych, a także strategii rozwoju gminy. Główny cel *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Łeckim na lata 2016-2022* stanowi „Poprawa funkcjonowania mieszkańców powiatu łeckiego w środowisku rodzinnym, społecznym i zawodowym”. Ma on zostać osiągnięty dzięki realizacji pięciu celów strategicznych wpisujących się w pięć priorytetów realizowanej Strategii. Cztery pierwsze priorytety i cele odnoszą się bezpośrednio do osób, rodzin i szerszych zbiorowości tworzonych przez mieszkańców powiatu, natomiast cel piąty dotyczy instytucji i organizacji współtworzących lokalny system polityki społecznej. Są to następujące:

- 1) Priorytet I. Rozwój systemu wsparcia dziecka i rodziny
 - Cel strategiczny 1: Poprawa jakości opieki i wychowania w rodzinach oraz w instytucjach wspierających dzieci i młodzież
- 2) Priorytet II. Włączanie osób starszych i niepełnosprawnych do życia społecznego
 - Cel strategiczny 2: Poprawa jakości życia osób starszych i niepełnosprawnych w środowisku lokalnym
- 3) Priorytet III. Rozwój kompetencji niezbędnych na rynku pracy
 - Cel strategiczny 3: Zwiększenie poziomu aktywności zawodowej i przedsiębiorczości wśród mieszkańców powiatu łeckiego
- 4) Priorytet IV. Sprzyjanie bezpieczeństwu publicznemu i zdrowotnemu
 - Cel strategiczny 4: Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa oraz dobrostanu fizycznego, umysłowego i społecznego mieszkańców powiatu
- 5) Priorytet V. Wzrost współpracy oraz potencjału instytucji i organizacji
 - Cel strategiczny 5: Wzrost skuteczności i efektywności działań w ramach powiatowej polityki społecznej

Istotna jest spójność niniejszego dokumentu ze *Strategią Zrównoważonego Rozwoju Gminy Kalinowo na lata 2015-2025*. W świetle przedstawionej w niej wizji „Kalinowo 2025 to gmina otwarta na rozwój konkurencyjnej, przyjaznej środowisku gospodarki lokalnej oraz stwarzająca warunki wysokiej jakości życia”, natomiast misją gminy jest „Tworzenie warunków dla wszechstronnego zrównoważonego rozwoju gminy w oparciu o posiadane zasoby przyrodnicze i społeczne oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców poprzez wyzwalanie różnych form aktywności gospodarczej, społecznej, zawodowej i kulturalnej. Cele strategiczne i operacyjne odnoszą się do poprawy jakości życia i aktywizacji społeczności lokalnej, zwiększenia atrakcyjności, wspierania innowacyjności lokalnych przedsiębiorców, aktywizacji zawodowej mieszkańców, a także utrzymania wysokiego standardu infrastruktury technicznej w oparciu o zrównoważone wykorzystanie zasobów.

Rysunek 1. Cele strategiczne i operacyjne
Strategii Zrównoważonego Rozwoju Gminy Kalinowo na lata 2015-2025

ŹRÓDŁO: STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY KALINOWO NA LATA 2015-2025.

3. Diagnoza sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy Kalinowo

3.1. Położenie i ludność

Gmina Kalinowo jest to gmina wiejska położona w województwie warmińsko-mazurskim, w powiecie ełckim. Bezpośrednio sąsiaduje z gminami: Wieliczki, Raczki, Augustów, Bargłów Kościelny, Rajgród, Prostki, Ełk i Olecko. Siedzibę jej władz stanowi wieś Kalinowo, oddalona od siedziby powiatu, Ełku, o 24 km, natomiast od Olsztyna, będącego stolicą województwa – o ok. 180 km.

Rysunek 2. Gmina Kalinowo na tle województwa warmińsko-mazurskiego oraz powiatu ełckiego

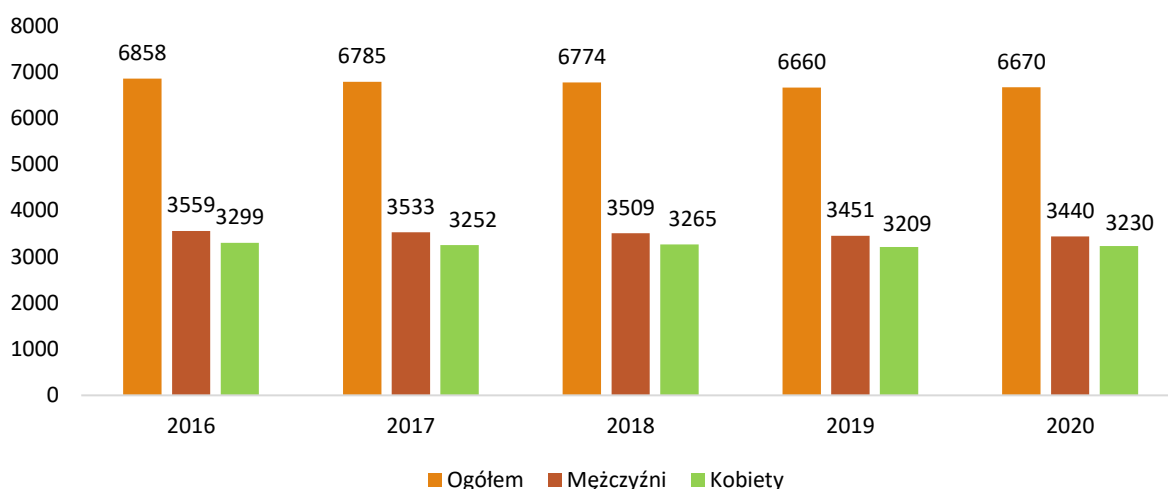
ŹRÓDŁO: STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY KALINOWO NA LATA 2015-2025.

Gmina Kalinowo zajmuje powierzchnię 285 km². Gęstość zaludnienia w 2020 roku kształtowała się tu na poziomie 23 osób/km², czyli znacznie niższym niż w powiecie, gdzie wyniosła 82 osoby/km² oraz prawie dwukrotnie mniejszym w porównaniu do województwa warmińsko-mazurskiego (59 osób/km²).

Pod względem administracyjnym gmina obejmuje 46 zamieszkałych miejscowości. Siedzibę władz gminnych stanowi Kalinowo. Największą miejscowością pod względem liczby mieszkańców jest Pisanica, która w grudniu 2021 roku zamieszkiwana była przez 988 osób. W dalszej kolejności należy wskazać Kalinowo (776 osób), Borzymy (456 osób), Milewo (314 osób), Piętki (268 osób), Wysokie (254 osoby), Golubie (229 osób) oraz Mazurowo (207 osób). W pozostałych miejscowościach liczba mieszkańców nie przekraczała 200 osób.

W świetle danych Rejestru Mieszkańców w końcu 2021 roku Gminę Kalinowo zamieszkiwało 6 581 osób. Dane Głównego Urzędu Statystycznego wskazują natomiast, iż w końcu 2020 roku liczba osób faktycznie zamieszkałych na terenie gminy wynosiła 6 670 osób, czyli 7,3% ogółu mieszkańców powiatu ełckiego. W porównaniu do 2016 roku liczba ludności gminy zmniejszyła się o 188, tj. o 2,7%, natomiast w odniesieniu do 2019 roku spadła o 10 osób, czyli o 0,2%.

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Gminy Kalinowo w latach 2016-2020

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Na spadek liczby ludności Gminy Kalinowo wpływa zarówno ujemne saldo migracji gminnych na pobyt stały, jak i ujemny przyrost naturalny. W latach 2016-2019 saldo migracji wykazywało wartości ujemne od -93 do -18, co oznacza, że corocznie więcej osób wymeldowywało się z terenu gminy niż się w niej zameldowywało. W 2020 roku saldo przyjęło wartość dodatnią na poziomie 10 osób. Przyrost naturalny w całym okresie analizy wykazywał wartości ujemne, w przedziale od -27 do -12, co wskazuje na większą skalę zgonów niż urodzeń mieszkańców gminy.

Tabela 1. Wybrane dane dotyczące migracji na pobyt stały i ruchu naturalnego ludności w Gminie Kalinowo w latach 2016-2020

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020
Zameldowania	45	62	59	69	87
Wymeldowania	138	123	77	133	77
Saldo migracji	-93	-61	-18	-64	10
Urodzenia żywe	42	62	54	61	57
Zgony	69	76	70	73	75
Przyrost naturalny	-27	-14	-16	-12	-18

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

W strukturze mieszkańców Gminy Kalinowo w ostatnich pięciu latach niezmiennie przeważali mężczyźni, stanowiąc w niej od 51,6% do 52,1%, podczas gdy odsetek kobiet kształtował się na poziomie od 47,9% do 48,4%. W nieco większym stopniu spadek liczby mieszkańców gminy dotyczył mężczyzn, których liczba w 2020 roku w porównaniu do 2016 roku zmniejszyła się o 119, tj. o 3,3%, podczas gdy liczba kobiet spadła o 69, czyli o 2,1%. W 2020 roku współczynnik feminizacji wyniósł w gminie 94, co oznacza, że tyle kobiet przypadało na 100 mężczyzn mieszkających na jej terenie. Analiza struktury mieszkańców ze względu na płeć i wiek wskazuje na to, że przewaga mężczyzn występuje w prawie każdym przedziale wiekowym.

Kobiety są większością jedynie wśród mieszkańców w wieku od 10 do 14 lat, od 40 do 44 lat, a następnie w przedziałach wiekowych od 70 lat wzwyż. W przedziałach wieku, które najczęściej wiążą się z zakładaniem rodziny i decyzją o posiadaniu dzieci, więcej jest mężczyzn, co może wpływać na niższą dzietność w gminie.

Tabela 2. Ludność Gminy Kalinowo według funkcjonalnych grup wieku (31.12.2020)

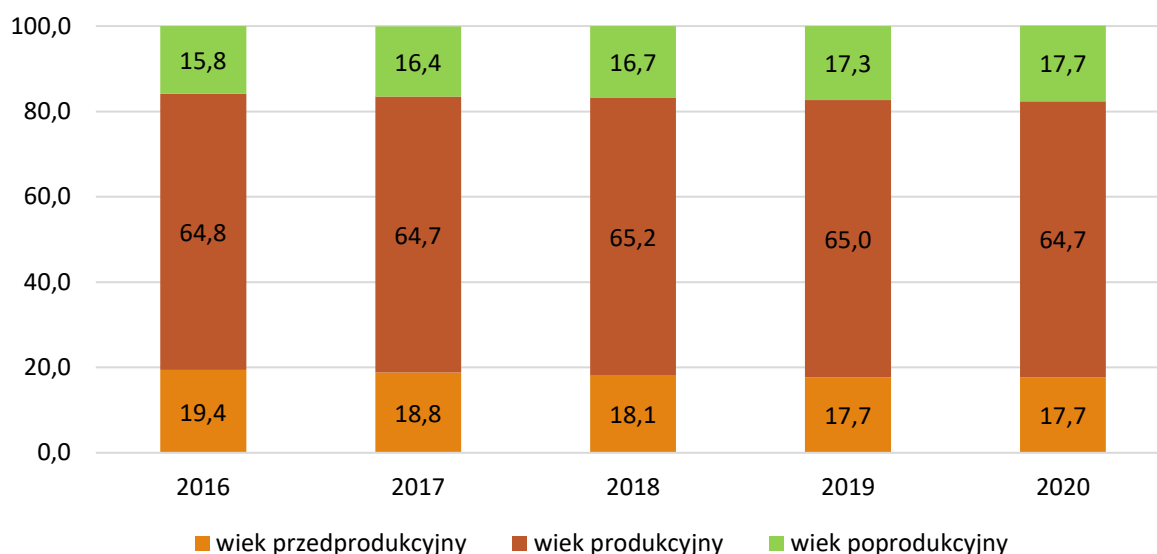
Wyszczególnienie	Liczba			Odsetek	
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety
0-4	268	139	129	51,9%	48,1%
5-9	327	174	153	53,2%	46,8%
10-14	398	187	211	47,0%	53,0%
15-19	324	165	159	50,9%	49,1%
20-24	499	279	220	55,9%	44,1%
25-29	580	291	289	50,2%	49,8%
30-34	538	308	230	57,2%	42,8%
35-39	534	304	230	56,9%	43,1%
40-44	495	241	254	48,7%	51,3%
45-49	439	236	203	53,8%	46,2%
50-54	405	211	194	52,1%	47,9%
55-59	449	243	206	54,1%	45,9%
60-64	428	235	193	54,9%	45,1%
65-69	384	195	189	50,8%	49,2%
70 i więcej	602	232	370	38,5%	61,5%
85 i więcej	119	20	99	16,8%	83,2%

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Mieszkańcy w najstarszych grupach wiekowych to przede wszystkim kobiety, które w grupie osób mających 70 i więcej lat stanowiły 61,5%, a w grupie osób w wieku 85 lat i wzwyż aż 83,2%. Jest to związane przede wszystkim z tym, że średnia długość ich życia jest większa niż w przypadku mężczyzn. W województwie warmińsko-mazurskim dla mężczyzn, którzy są obecnie w wieku 60 lat i mieszkają na obszarach wiejskich przeciętne dalsze trwanie życia, czyli średnia liczba lat do przeżycia przy założeniu średniej umieralności z okresu analizy, wynosi 17,8 lat, natomiast dla kobiet 23,1 lat. W odniesieniu do mieszkańców mających 65 lat dane te wynoszą odpowiednio 14,6 i 19,1 lat.

Zmiany struktury wiekowej mieszkańców Gminy Kalinowo w ostatnich latach wskazują na postępujące zjawisko *starzenia się społeczeństwa*. Nie jest ono widoczne jedynie na poziomie gminy, stanowi raczej część procesu, któremu podlegają społeczeństwa w całym kraju oraz państwach Europy Zachodniej. Wynika przede wszystkim z wydłużania się okresu trwania życia ludzkiego, postępu medycyny oraz innych czynników, które wpływają na to, że jakość naszego życia jest coraz wyższa.

Wykres 2. Ludność Gminy Kalinowo według ekonomicznych grup wieku w latach 2016-2020

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

W latach 2016-2020 w strukturze mieszkańców Gminy Kalinowo odnotowano następujące zmiany odsetka osób w poszczególnych ekonomicznych grupach wieku³:

- spadek odsetka osób w wieku przedprodukcyjnym, a więc dzieci i młodzieży do 17 roku życia – z 19,4% w 2016 roku do 17,7% w 2020 roku;
- spadek odsetka osób w wieku produkcyjnym (mężczyźni 18-64 lata, kobiety 18-59 lat) o 0,1 punktu procentowego;
- wzrost odsetka osób w poprodukcyjnym okresie życia (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż) – z 15,8% do 17,7%.

Powyższe dane wskazują na stopniowe zwiększanie się udziału w strukturze społecznej osób w wieku emerytalnym, jednak skala tego zjawiska nie jest obecnie bardzo poważna. Szczególnie jeśli dane dla gminy porównane zostaną z danymi w skali powiatu czy województwa. Okazuje się bowiem, że w 2020 roku 18,9% mieszkańców powiatu ełckiego było w poprodukcyjnym okresie życia, natomiast w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego odsetek tych osób sięgał już 21,1%. Na przestrzeni lat 2016-2020 udział osób w wieku poprodukcyjnym w województwie wzrósł o 2,6 punktu procentowego, w powiecie o 2,4 punktu, natomiast w gminie o 1,9 punktu.

Zjawisko *starzenia się* społeczeństwa i umiarkowanej skali tego zjawiska potwierdzają wartości wskaźników obciążenia demograficznego ludności Gminy Kalinowo w 2020 roku i ich porównanie do roku 2016. Otóż, w 2020 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w gminie przypadało 27,3 osób w wieku poprodukcyjnym i 54,6 osób w wieku nieprodukcyjnym, czyli odpowiednio o 2,9 i 0,3 punktu więcej niż w 2016 roku. Na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym było natomiast 100,1 osób w wieku poprodukcyjnym, co oznacza wzrost

³ Ekonomiczne grupy wieku to: wiek przedprodukcyjny (dzieci i młodzież do 17 roku życia), wiek produkcyjny (mężczyźni 18-64 lata i kobiety 18-59 lat) oraz wiek poprodukcyjny (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety od 60 lat wzwyż).

wskaźnika o 18,4 punktu. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w 2020 roku wyniósł 21,0, natomiast wskaźnik starości, definiowany jako odsetek osób w wieku 65 lat i więcej, ukształtował się na poziomie 14,8 punktów. W porównaniu do 2016 roku wskaźniki te wzrosły, odpowiednio o 2,9 i 1,9 punktu.

Tabela 3. Wskaźniki obciążenia demograficznego ludności Gminy Kalinowo w latach 2016-2020

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	54,3	54,5	53,4	53,7	54,6
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	81,7	87,2	92,2	97,8	100,1
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	24,4	25,4	25,6	26,6	27,3
Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	18,1	19,1	19,1	19,9	21,0
Wskaźnik starości (odsetek osób w wieku 65 lat i więcej)	12,9	13,6	13,6	14,1	14,8

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Wartości wskaźników obciążenia demograficznego w gminie kształtują się na niższych poziomach niż w powiecie czy województwie. Dla przykładu, w 2020 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym w powiecie przypadało 30,7 osób w poprodukcyjnym okresie życia, a w województwie było to 34,7 osób. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej sięgnął tam odpowiednio 15,2% i 17,2%. Porównanie to pozwala twierdzić, że proces starzenia się społeczeństwa gminy przebiega w sposób umiarkowany.

3.2. Lokalny rynek pracy

Istotne dla diagnozy sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy jest scharakteryzowanie lokalnej gospodarki. Tworzona jest ona przez system składający się z powiązanych ze sobą podmiotów – firm, instytucji publicznych oraz gospodarstw domowych, które spełniają odmienne funkcje oraz dążą do osiągnięcia określonych celów. Jej specyfika i kondycja uwarunkowane są wieloma czynnikami, w tym m.in. społecznymi, geograficznymi, historycznymi, prawnymi oraz instytucjonalnymi, a jednocześnie w sposób bezpośredni lub pośredni przekładają się na jakość życia mieszkańców danego terytorium.

Na obszarze Gminy Kalinowo w 2020 roku zarejestrowanych było 318 podmiotów gospodarki narodowej, co oznacza, że w porównaniu do 2018 roku liczba ta wzrosła o 40, czyli o 14,4%. Najliczniejszą grupą były podmioty zatrudniające do 9 pracowników, które w 2020 roku w liczbie 304, stanowiły 95,6% ogółu. W dalszej kolejności, w 14 podmiotach zatrudnionych było od 10 do 49 osób (3,1%), natomiast większe podmioty tu nie funkcjonowały. Warto również wskazać, że aż 78,9% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej w gminie w 2020 roku stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Wśród głównych zakładów pracy w gminie należy wskazać następujące: Cegielnia MARANT (czynna sezonowo IV-X), Zakład produkcji kostki brukowej JAR-TECH, OLZNAS-CN Sp. z o. o.,

Sklepy spożywczo-przemysłowe (20 punktów handlowych), Piekarnia M. Kamiński, Stacja Paliw, Dom Pomocy Społecznej „LILI” w Golubiach, Auto-gaz, Auto-naprawa, Auto-szrot, Restauracja „Kalinka”, PPHU Komplex S.c Skrocki – Kalinowo, Budownictwo Ogólne Miller – Kalinowo, Prywatne Gospodarstwo Rolne W. Jankowski – Milewo, Uni-Agro Sp. z o.o – Mazurowo, Zakład Usługowy M. Markiewicz – Długie, Gospodarstwo rolne D. Masiewicz – Piętki. W 2020 roku w miejscowości Kalinowo został otwarty Market Leviatan.

Tabela 4. Wybrane dane i wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Kalinowo w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	2018	2019	2020
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	278	303	318
- 0-9 pracowników	264	289	304
- 10-49 pracowników	14	14	14
- 50 i więcej pracowników	0	0	0
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	216	236	251
Podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności	41	45	48
Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	63,0	69,9	73,7

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Nasylenie Gminy Kalinowo podmiotami gospodarczymi można scharakteryzować jako dość niskie. Na każdy 1000 mieszkańców w 2020 roku przypadało tu 48 podmiotów gospodarki narodowej, podczas gdy w powiecie ełckim wskaźnik ten kształtował się na poziomie 86 podmiotów, a w województwie warmińsko-mazurskim sięgał 96. Na każdy 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w analizowanym okresie przypadało 73,7 podmiotów, podczas gdy w powiecie wskaźnik ten wynosił 139,9, a w województwie 158,6.

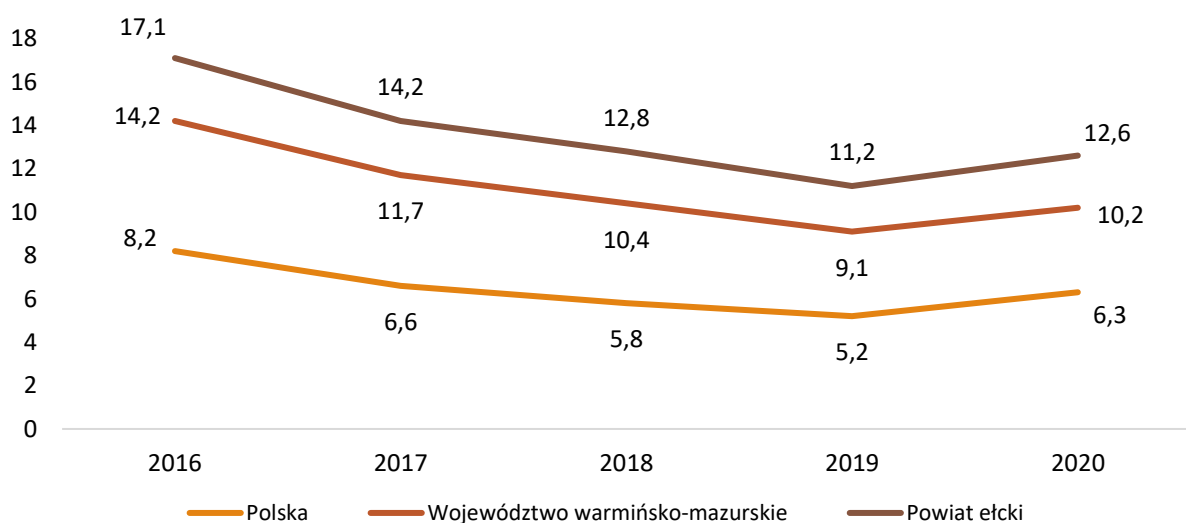
Największa część podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Kalinowo w 2020 roku funkcjonowała w Sekcji F *Budownictwo* – 87 podmiotów (27,4%) oraz w Sekcji G *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle* – 60 podmiotów (18,9%).

Warto również nadmienić, że Gmina Kalinowo jest gminą rolniczą – użytki rolne zajmują 67,4% jej powierzchni, przy czym w 73% wykorzystywane są jako grunty orne. Dominują tu indywidualne gospodarstwa o niewyspecjalizowanej, wielokierunkowej produkcji. Większość indywidualnych gospodarstw rolnych, oprócz zasiewów zajmuje się również hodowlą bydła. Rolniczy charakter gminy wpływa na lokalny rynek pracy, ponieważ rolnictwo nie generuje wielu stałych i całorocznych miejsc pracy.

O sytuacji społeczno-ekonomicznej może świadczyć wysokość stopy bezrobocia oraz jej relacja w stosunku do wartości krajowych i wojewódzkich. Obrazuje ona procentowy stosunek liczby ludności bezrobotnej do liczby ludności aktywnej zawodowo. Ze względu na to, że stopa bezrobocia nie jest wyliczana na poziomie gminy, zaprezentowano dane dotyczące całego powiatu ełckiego.

Analiza lat 2016-2020 wskazuje, że powiat ełcki charakteryzował się podobną dynamiką i kierunkiem zmian wartości stopy bezrobocia, jak województwo warmińsko-mazurskie. Zmniejszanie się skali bezrobocia rejestrowanego do 2019 roku było charakterystyczne dla całego kraju, przy czym zaobserwowano tendencję, zgodnie z którą bezrobocie spadało w większym stopniu na obszarach, które były nim bardziej dotknięte i wykazywały wyższe jego wartości. W 2020 roku tendencja spadkowa została odwrócona, na co wpływ mogła mieć sytuacja epidemiologiczna. Stopa bezrobocia na koniec 2020 roku w powiecie ełckim wyniosła 12,6%, czyli o 2,4 punktu więcej niż w województwie warmińsko-mazurskim. Niższe wartości wykazywała dla całego kraju, gdzie ukształtowała się na poziomie 6,3%.

Wykres 3. Stopa bezrobocia w powiecie ełckim, województwie warmińsko-mazurskim oraz Polsce w latach 2016-2020 (w %)

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

W latach 2016-2020 zmniejszył się odsetek bezrobotnych z terenu gminy zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – z 11,0 do 8,6 punktu. Dla porównania, wskaźnik ten w powiecie ełckim wynosił w 2020 roku 7,1 i zmniejszył się o 2 punkty, natomiast w województwie jego wartość wynosiła 6,0, a odnotowany spadek – 2,1 punktu.

Warto pamiętać, że bezrobotni zarejestrowani w PUP to jedynie część osób, które nie posiadają zatrudnienia, natomiast pozostałe nie rejestrują się m.in. ze względu na brak motywacji a nawet niechęć do podjęcia pracy lub innych oferowanych przez urząd form aktywizacji zawodowej, a także ze względu na pracę w *szarej strefie*.

3.3. Pomoc społeczna

Instytucjonalny system pomocy społecznej organizowany jest na rzecz osób i rodzin, doświadczających trudnych sytuacji życiowych – szczególnie wtedy, gdy nie są one w stanie pokonać wyzwań i barier wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej to między innymi na samorządzie gminy spoczywa obowiązek zapewnienia realizacji zadań pomocy społecznej wobec jej mieszkańców. W świetle art. 15 tejże ustawy, pomoc społeczna polega przede wszystkim na:

- 1) przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń,

- 2) pracy socjalnej,
- 3) prowadzeniu i rozwoju odpowiedniej infrastruktury socjalnej,
- 4) analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- 5) realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,
- 6) rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Jednostką wykonującą zadania gminy w zakresie pomocy społecznej i wspierania rodziny jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kalinowie. Realizuje on ustawowe zadania w zakresie pracy z osobami i rodzinami znajdującymi się w trudnej sytuacji życiowej, polegające w szczególności na przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń; pracy socjalnej; realizacji usług opiekuńczych; analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej; realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych; rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

W latach 2019-2021 w Gminie Kalinowo liczba rodzin i osób korzystających ze wsparcia zmniejszyła się. Było to spowodowane z jednej strony usamodzielnianiem się podopiecznych i ich odchodzeniem z systemu pomocy społecznej dzięki np. podjęciu zatrudnienia lub otrzymaniu świadczeń emerytalno-rentowych, a z drugiej strony – zmianą dochodów osób i rodzin, wpływającą na zmniejszenie wysokości świadczeń lub utratę praw do zasiłku z powodu przekroczenia kryterium dochodowego, ze względu np. na otrzymanie wynagrodzenia za pracę. Ważne jest tu również świadczenie wychowawcze Rodzina 500+, które spowodowało, iż część rodzin rezygnuje ze wsparcia GOPS, ze względu na poprawę ich sytuacji finansowej.

W 2021 roku świadczenie z pomocy społecznej przyznano 371 osobom z 230 rodzin, w których funkcjonowało 631 osób. W porównaniu do 2019 roku liczba osób, które otrzymały świadczenia spadła o 84 (o 18,5%), liczba rodzin zmniejszyła się o 36 (o 13,5%), natomiast liczba osób w rodzinach o 200 (o 24,1%).

Świadczenia przyznawane z pomocy społecznej mogą mieć charakter pieniężny lub niepieniężny. Do pierwszej kategorii zalicza się zasiłki: stały, okresowy i celowy. Świadczenia o charakterze niepieniężnym to m.in. praca socjalna, interwencja kryzysowa, sprawienie pogrzebu, poradnictwo specjalistyczne, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, ośrodkach wsparcia i rodzinnych domach pomocy; specjalistyczne usługi opiekuńcze; mieszkanie chronione, pobyt i usługi w domu opieki społecznej oraz pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Rodzaj, forma i rozmiar świadczenia powinny być odpowiednie do okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy i odpowiadać celom i możliwościom pomocy społecznej.

Tabela 5. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Gminie Kalinowo w latach 2019-2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
------------------	------	------	------

Liczba osób, którym przyznano świadczenie	455	388	371
- świadczenia pieniężne	158	155	160
- świadczenia niepieniężne	303	235	213
Liczba rodzin	266	237	230
Liczba osób w rodzinach	831	694	631

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Struktura świadczeń przyznawanych przez GOPS w Kalinowie wskazuje na przewagę liczby osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych. W 2021 roku otrzymało je 213 osób ze 103 rodzin, w których funkcjonowało 447 osób. W ich ramach 195 osób (w tym 192 dzieci) otrzymało posiłek, 1 osobie udzielono schronienia, a w przypadku 23 osób gmina poniosła odpłatność za pobyt w domu pomocy społecznej.

Świadczenia pieniężne w gminie w 2021 roku otrzymywało 160 osób ze 156 rodzin, w których funkcjonowało 325 osób. Najczęściej przyznawany był zasiłek okresowy, który w 2021 roku otrzymało 125 osób, czyli o 12 osób (o 10,6%) więcej niż w 2019 roku. Większość osób (95; tj. 76,0%) pobierało go z tytułu bezrobocia, podczas gdy zasiłki z powodu długotrwałej choroby otrzymywało 7 osób (5,6%), a z powodu niepełnosprawności – 5 mieszkańców (4,0%). W drugiej kolejności należy wskazać zasiłek celowy – w tym przypadku liczba świadczeniobiorców w 2021 roku wyniosła 33, co oznacza spadek w porównaniu do 2019 roku o 19 osób (o 36,5%).

Na trzecim miejscu były zasiłki stałe, które w 2021 roku przyznano 34 osobom. Większość z nich to osoby samotnie gospodarujące, które w liczbie 29 stanowiły 85,3% osób otrzymujących zasiłek stały, natomiast pozostałe 6 osób funkcjonowało w rodzinie. Liczba osób, które otrzymywały zasiłek stały w latach 2019-2021 zmniejszyła się o 8, tj. o 19,1%.

Tabela 6. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Kalinowo w latach 2019-2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Zasiłek stały	42	37	34
- dla osoby samotnie gospodarującej	34	28	29
- dla osoby w rodzinie	8	9	6
Zasiłek okresowy	113	121	125
- z tytułu bezrobocia	93	94	95
- z tytułu długotrwałej choroby	13	15	7
- z tytułu niepełnosprawności	2	5	5
Zasiłek celowy	52	38	33

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Zgodnie z art. 7 ustawy o pomocy społecznej, pomoc ta udzielana jest osobom i rodzinom w szczególności z następujących powodów: ubóstwo; sieroctwo; bezdomność; bezrobocie; długotrwała lub ciężka choroba; niepełnosprawność; przemoc w rodzinie; potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza

w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy w związku z tymi okolicznościami; trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; alkoholizm lub narkomania; zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa oraz klęska żywiołowa lub ekologiczna.

Tabela 7. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Kalinowo w latach 2019-2021

Wyszczególnienie	2019		2020		2021	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	79	223	79	216	75	167
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	1	1	1	1	1	1
Potrzeba ochrony macierzyństwa	55	288	51	272	44	230
- w tym wielodzietność	35	202	35	200	29	162
Bezrobocie	157	473	145	419	143	391
Niepełnosprawność	32	93	25	74	22	52
Długotrwała lub ciężka choroba	74	177	61	136	61	131
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	20	77	13	56	8	38
- w tym rodziny niepełne	12	40	7	28	5	22
- w tym rodziny wielodzietne	2	15	2	15	1	7
Przemoc w rodzinie	1	3	0	0	0	0
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0
Alkoholizm	10	20	8	14	7	15
Narkomania	0	0	0	0	0	0
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	0	0	2	2	4	4
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub pozwolenie na pobyt czasowy	0	0	0	0	0	0
Zdarzenie losowe	4	17	4	15	7	17
Sytuacja kryzysowa	0	0	0	0	0	0
Klęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0	0	1	1

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Wśród głównych powodów udzielania pomocy społecznej przez GOPS w Kalinowie w 2021 roku należy wskazać następujące:

- bezrobocie – 143 rodziny (391 osób w rodzinach);
- ubóstwo – 75 rodzin (167 osób);

- potrzeba ochrony macierzyństwa – 44 rodziny (230 osób), w tym potrzeba ochrony wielodzietności – 29 rodzin (162 osoby);
- długotrwała lub ciężka choroba – 61 rodzin (131 osób);
- niepełnosprawność – 22 rodziny (52 osoby);
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – 8 rodzin (38 osób), w tym 5 rodzin niepełnych (22 osoby) oraz 1 rodzina wielodzietna (7 osób).

Pozostałe powody udzielania świadczeń pomocy społecznej w gminie występowały rzadziej lub wcale. W 2021 roku 7 rodzin (17 osób) wsparto z powodu zdarzenia losowego, 7 rodzin (15 osób) z tytułu alkoholizmu, 4 osoby ze względu na trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego oraz po 1 osobie z powodu klęski żywiołowej lub ekologicznej oraz bezdomności. Warto jednak mieć na uwadze, że statystyki pomocy społecznej nie zawsze odzwierciedlają skalę problemów, które uznawane są za powód do wstydu lub mogą być długo nieuświadomione i niezauważone. Z tego względu problemy takie jak uzależnienia czy przemoc mogą kryć się pod innymi dysfunkcjami i trudnościami.

Ważny obszar aktywności GOPS stanowi praca socjalna, czyli interdyscyplinarna działalność zawodowa mająca na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi⁴. Praca socjalna realizowana jest w oparciu o diagnozę sytuacji klienta, opracowanie planu pomocy i wsparcia w zależności od indywidualnej sytuacji oraz posiadanego potencjału osobistego. Ważne jest systemowe i całościowe podejście do osoby i rodziny w zależności od zdiagnozowanych problemów. Praca socjalna najczęściej polega m.in. na udzielaniu informacji, wskazówek i pomocy przy rozwiązywaniu trudnych spraw życiowych, świadczeniu poradnictwa oraz współpracy z innymi podmiotami pomocy społecznej. W 2021 roku pracą socjalną w gminie objętych było 167 rodzin, w których funkcjonowało 477 osób, co oznacza spadek liczby rodzin w porównaniu do 2019 roku o 13 i zmniejszenie się, o 66, liczby osób w rodzinach objętych pracą socjalną.

Lokalny system pomocy i wsparcia tworzy również Dom Pomocy Społecznej „LiLi” w Golubiach, będący jednostką organizacyjną o zasięgu ponadlokalnym. Organem prowadzącym jest Mazurska Wspólnota Gospodarcza Sp. z o.o. w Golubiach. Przeznaczony jest dla 100 osób dorosłych, obu płci, przewlekłe psychicznie chorych, nie wymagających leczenia szpitalnego.

Poza terenem gminy, aczkolwiek również dla jej mieszkańców, w powiecie funkcjonują ponadto Środowiskowy Dom Samopomocy w Nowej Wsi Ełckiej oraz Dom Pomocy Społecznej w Nowej Wsi Ełckiej, będące jednostkami organizacyjnymi Powiatu Ełckiego. ŚDS jest przeznaczony dla dorosłych osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym przewlekłe psychicznie chorych, niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu głębokim, znacznym i umiarkowanym, a także lekkim, jeżeli jednocześnie występują inne zaburzenia, zwłaszcza neurologiczne; wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych, z wyłączeniem osób czynnie

⁴ Art. 6 pkt. 12 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

uzależnionych od środków psychoaktywnych. Wsparciem obejmowane są tu też osoby ze spektrum autyzmu i niepełnosprawnościami sprzężonymi. Dom funkcjonuje od 2012 roku i posiada 40 miejsc dziennego oraz 4 miejsca całodobowego pobytu.

Przedmiotem działalności DPS w Nowej Wsi Etckiej jest świadczenie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych osobom wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, nie mogących samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu. W placówce dostępnych jest 280 miejsc.

W obszarze wsparcia dzieci i młodzieży warto wskazać również „Tęczowy Dom” Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci w Etku prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Benedyktynek Misjonarek, stanowiący kompleks ośrodków dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami, a także Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Etku.

Jako uzupełnienie lokalnego systemu pomocy i wsparcia w zakresie pomocy społecznej i rynku pracy należy wskazać również:

- Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Etku, które realizuje zadania powiatu wynikające nie tylko z ustawy o pomocy społecznej, ale także m.in. z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (jako organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej) oraz ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.
- Powiatowy Urząd Pracy w Etku, który realizuje zadania powiatu w obszarze aktywizacji zawodowej, polegające m.in. na udzielaniu pomocy bezrobotnym i poszukującym pracy w znalezieniu pracy, organizowaniu i finansowaniu usług i instrumentów rynku pracy, przyznawaniu i wypłacaniu zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia, a także opracowywaniu analiz i sprawozdań dotyczących rynku pracy.

3.4. Edukacja i wychowanie

Zgodnie z art. 7 pkt 8 ustawy o samorządzie gminnym, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty w zakresie edukacji. Zadania oświatowe wynikają ponadto z postanowień ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty oraz z ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela. Realizując zadania ustawowe Gmina Kalinowo prowadzi 4 szkoły podstawowe, przy których funkcjonują oddziały przedszkolne. Są to:

- Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Kalinowie,
- Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Pisanicy,
- Szkoła Podstawowa im. Ks. Jerzego Popiełuszki w Borzymach,
- Szkoła Podstawowa w Sypitkach.

W powyższych szkołach, według stanu na 30 września 2020 roku, uczyło się 594 uczniów, w tym najwięcej w SP w Kalinowie, a najmniej w SP w Sypitkach. Do oddziałów „O” uczęszczało w tym czasie 118 dzieci, natomiast w szkołach uczyło się 476 uczniów. W szkołach na jeden oddział przypadało od 5,22 uczniów w SP w Sypitkach do 16,94 w SP w Kalinowie.

Tabela 8. Wybrane dane dotyczące szkół w Gminie Kalinowo (stan na 30.09.2020)

Wyszczególnienie	SP Kalinowo	SP Pisanica	SP Borzymy	SP Sypitki
Liczba uczniów ogółem, w tym:	305	157	85	47
Liczba dzieci w oddziałach „0”	57	32	18	11
Liczba uczniów w szkołach	248	125	67	36
Liczba nauczycieli dydaktycznych	36	24	17	12
Liczba uczniów na oddział	16,94	14,27	9,44	5,22

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE RAPORTU O STANIE GMINY ZA 2020 ROK.

Uzupełnienie zasobów lokalnej polityki społecznej w zakresie edukacji stanowią instytucje funkcjonujące na szczeblu powiatu, takie jak I Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Żeromskiego w Ełku, Zespół Szkół nr 1 im. Jędrzeja Śniadeckiego w Ełku, Zespół Szkół nr 2 im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Ełku, Zespół Szkół nr 5 im. Karola Brzostowskiego w Ełku, Zespół Szkół nr 6 im. Macieja Rataja w Ełku oraz Zespół Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Ełku. Funkcjonują tu również placówki oświatowe takie jak Międzyszkolny Ośrodek Sportowy w Ełku, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Ełku, Powiatowe Centrum Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej w Ełku z Biblioteką Pedagogiczną oraz Bursa Szkolna w Ełku.

3.5. Kultura

Kulturę można określić jako całość dóbr duchowych i materialnego dorobku społeczeństwa. Dostęp do niej i korzystanie jej dóbr związane jest z realizacją potrzeb wyższego rzędu i zaspokajane z jednej strony przez instytucje, a z drugiej przez organizacje pozarządowe i samych mieszkańców.

Gminny Ośrodek Kultury w Kalinowie w 2020 roku prowadził działalność kulturalną na terenie Gminy Kalinowo w dwóch ośrodkach tj. w Gminnym Ośrodku Kultury w Kalinowie i Filii Gminnego Ośrodka Kultury w Pisanicy. Do zadań ośrodka kultury należy przede wszystkim rozbudzanie, zaspokajanie i upowszechnianie zainteresowań oraz potrzeb kulturalnych społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży, a także kultywowanie tradycji, tworzenie warunków rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego, koordynowanie działalności kulturalno-wychowawczej oraz organizowanie różnego rodzaju wydarzeń artystycznych

i kulturalnych. Wśród stałych form pracy GOK należy wymienić m.in. zajęcia muzyczne, zajęcia kulinarne oraz sekcję brydżową. Ponadto organizowane są tu wydarzenia i imprezy okolicznościowe.

Na terenie gminy działają także dwie placówki biblioteczne: Gminna Biblioteka Publiczna w Kalinowie oraz Filia w Pisanicy. Do zadań GBP należy przede wszystkim gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych; udostępnianie zbiorów bibliotecznych na miejscu i wypożyczanie na zewnątrz; informowanie czytelników o posiadanych zbiorach i zbiorach dostępnych w innych bibliotekach; organizowanie

czytelnictwa i udostępnianie zbiorów ludziom chorym i osobom z niepełnosprawnościami; popularyzowanie książki i czytelnictwa oraz dorobku kulturalnego gminy; tworzenie i udostępnianie komputerowych baz danych własnego księgozbioru; a także podejmowanie innych działań w zakresie upowszechniania kultury wynikających z potrzeb środowiska oraz promocja gminy. GBP w Kalinowie i Filia w Pisanicy w 2020 roku prowadziły zajęcia edukacyjne i artystyczne, mające na celu rozwój czytelniczy i kulturalny najmłodszych mieszkańców gminy. Biblioteki zorganizowały łącznie ok. 20 spotkań w placówkach bibliotecznych i oświatowych.

3.6. Ochrona zdrowia i bezpieczeństwo publiczne

Na terenie Gminy Kalinowo funkcjonują 2 ośrodki zdrowia, tj. Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej MEDYK w Kalinowie i Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej MEDICUS w Pisanicy, gdzie zatrudnionych jest trzech lekarzy rodzinnych, dwóch stomatologów oraz pielęgniarki. Ponadto na terenie gminy funkcjonują 2 punkty apteczne prowadzone przez Caritas Diecezji Ełckiej, zlokalizowane w miejscowościach Kalinowo i Pisanica. Od stycznia 2008 roku na terenie gminy działa również zespół ratownictwa medycznego prowadzony przez Mazurskie Centrum Zdrowia Zakład Opieki Zdrowotnej w Ełku – Pro-Medica w Ełku Sp. z o.o., który mieści się w Kalinowie.

W świetle danych GUS mieszkańcom Gminy Kalinowo w ramach podstawowej opieki zdrowotnej w 2020 roku udzielono 23 420 porady, czyli o 6 052 (o 20,5%) mniej niż w 2018 roku, a łączna ich liczba w całym analizowanym okresie to 81 344 porady.

Usługi w zakresie hospitalizacji osób potrzebujących całodobowych lub całodziennych świadczeń medycznych, ambulatoryjnej specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz pomocy doraźnej świadczy Szpital Miejski Pro Medica w Ełku Sp. z o.o., w ramach którego funkcjonują następujące oddziały: Oddział Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Oddział Chirurgii Ogólnej, Oddział Chorób Wewnętrznych, Oddział Ginekologiczno-Położniczy, Oddział Gruźlicy, Chorób Płuc i Chemioterapii, Oddział Kardiologiczny, Oddział Neonatologiczny, Oddział Pediatriczny, Oddział Rehabilitacji z Pododdziałem Rehabilitacji Neurologicznej i Ośrodkami Rehabilitacji Diennej oraz Oddział Rehabilitacji Kardiologicznej. Funkcjonują tu również 2 Przychodnie Specjalistyczne, a także Przychodnia Leczenia Uzależnień oraz Ośrodek Środowiskowej Opieki Psychologicznej i Psychoterapeutycznej dla Dzieci i Młodzieży. Warto nadmienić, że w Ełku znajduje się także 1. Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką SPZOZ w Lublinie Filia w Ełku.

O bezpieczeństwo mieszkańców gminy dba Komenda Powiatowa Policji w Ełku – jej teren obsługuje trzech dzielnicowych, przy czym w Kalinowie ulokowany jest Punkt Przyjęć Interesantów. Ochronę przeciwpożarową zapewnia natomiast Powiatowa Komenda Państwowej Straży Pożarnej w Ełku oraz 4 aktywne jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej: OSP Kalinowo, OSP Pisanica, OSP Borzymy (wszystkie działające w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego) oraz OSP Milewo. W obszarze bezpieczeństwa publicznego należy również wymienić podmioty, takie jak Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczną w Ełku, Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Ełku, a także Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego w Ełku.

3.7. Aktywność mieszkańców

Zaangażowanie społeczne może przyjmować różnorodne formy – od pomocy sąsiedzkiej i dbałości o czystość najbliższego otoczenia, poprzez działalność w grupach nieformalnych, wolontariat, udział w wyborach i referendach, aż po aktywność w kreowaniu lokalnych polityk publicznych, wyrażającą się np. w inicjowaniu i udziale w konsultacjach społecznych.

Pod względem rozwoju lokalnego, kluczowym obszarem aktywności społeczeństwa jest zaangażowanie w dobrowolną działalność w ramach organizacji pozarządowych, będących przestrzenią nabywania różnych doświadczeń i umiejętności społecznych⁵. W świetle danych Krajowego Rejestru Sądowego swoją siedzibę na terenie Gminy Kalinowo, oprócz ochotniczych straży pożarnych ma 6 podmiotów⁶, nie licząc organizacji będących w stanie likwidacji. Zgodnie z KRS są to: Towarzystwo Społeczno-Kulturalne „Wspólne dziedzictwo”, Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Wiejskich „Wokół Sypitek”, Wiejski Ruch Animatorów Społecznych, Stowarzyszenie „Mazurskie Krajobrazy Kultury”, Stowarzyszenie Klub Jazdy Konnej Lisewo oraz Stowarzyszenie APIBUS.

Poza OSP i wskazanymi wyżej organizacjami, w gminie działają również 3 Koła Gospodyń Wiejskich – w Kalinowie, Borzymach i Wierzbowie, a także uczniowski klub sportowy LUKS ABC „Żak” w Pisanicy. Warto jednak wskazać, że siedziba organizacji nie warunkuje jej działalności na rzecz mieszkańców gminy. Oznacza to, że wymienione organizacje mogą działać na innym obszarze, jak również są organizacje mające siedzibę poza gminą, jednak podejmują z nią aktywną współpracę. Przykładem może tu być Stowarzyszenie ADELFI, Ełckie Stowarzyszenie Aktywnych „STOPA” i Stowarzyszenie Pomocy Humanitarnej im. Św. Łazarza w Ełku.

Gmina Kalinowo współpracuje z organizacjami pozarządowymi na podstawie rocznych programów współpracy. W 2020 roku przyznano organizacjom dotacje na realizację 10 zadań, z których wykonano 8, natomiast 2 nie zostały zrealizowane z uwagi na sytuację epidemiologiczną. W 2019 roku było to 16 zadań – wszystkie zostały wykonane. Zadania są realizowane w obszarach priorytetowych określanych w programach współpracy, takich jak: pomoc społeczna, kultura i ochrona dziedzictwa narodowego, upowszechnianie kultury fizycznej i sportu w środowisku wiejskim, ochrona środowiska i edukacja ekologiczna, a także reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Bardzo ważna jest także aktywność mieszkańców skupionych wokół sołtysów i rad sołectkich oraz świetlic wiejskich, których w gminie funkcjonuje 9 w miejscowościach: Turowo, Wierzbowo, Sypitki, Makosieje, Iwański, Dorsze, Marcinowo, Dudki oraz Wysokie.

⁵ Sułek, A. (2013). Stan społeczeństwa obywatelskiego. Doświadczenie, działania dla społeczności i kompetencje obywatelskie. Diagnoza Społeczna 2013 Warunki i Jakość Życia Polaków - Raport.

⁶ <https://ems.ms.gov.pl/krs> stan na 29.01.2022 r.

4. Główne wyzwania strategiczne i prognoza zmian

Wyzwania strategiczne to główne problemy, potrzeby oraz zjawiska, które w istotny sposób determinują kształt i priorytety lokalnej polityki społecznej. Zostały one określone na podstawie przeprowadzonej diagnozy sytuacji społecznej gminy, uwzględniającej również zasoby instytucjonalne i organizacyjne samorządu.

Dla każdego wyzwania strategicznego, które znajdzie swoje odzwierciedlenie w priorytetach i celach strategicznych, wskazano prognozę zmian w zakresie objętym strategią. Została ona przeprowadzona dwutorowo, opierając się na dwóch skrajnych przesłankach. Prognoza o zabarwieniu „pozytywnym” przedstawia zmiany, jakie mogą nastąpić przy założeniu, że zaplanowane cele i działania będą sukcesywnie realizowane, natomiast prognoza o zabarwieniu „negatywnym” opiera się na założeniu, że cele strategii nie będą realizowane, a działania w danym obszarze zostaną zaniechane.

4.1. Bierność zawodowa, bezrobocie i ubóstwo

Sytuację społeczną, rodzinną czy finansową osoby w istotny sposób warunkuje jej status na rynku pracy. Praca stanowi bowiem nie tylko źródło dochodu, ale także daje możliwość zapewnienia sobie i rodzinie godnego funkcjonowania, szansę na rozwój osobisty, spełnienie zawodowe oraz zachowanie kontaktów społecznych.

Wyzwaniem dla służb społecznych jest obecnie dość powszechne zjawisko bierności zawodowej, spowodowanej postawą ukierunkowaną na korzystanie z transferów socjalnych, które w wystarczający sposób zaspokajają potrzeby rodzin. Grupa osób nieaktywnych zawodowo jest dość zróżnicowana. Są to m.in. osoby, które nie wykazują chęci do podjęcia pracy, pomimo iż są do niej całkowicie zdolne; osoby, które w wieku aktywności zawodowej nabyły uprawnienia rentowe i nie chcą wracać na rynek pracy; czy osoby, które widzą mniej korzyści w zatrudnieniu niż w pozostawaniu bez niego (np. trudności w zapewnieniu opieki nad dziećmi, dojazdu do pracy). Stan bierności zawodowej dotyczy nierzadko osób z niepełnosprawnościami, a także młodzieży, która nie weszła jeszcze na ścieżkę zawodową lub czasowo wycofała się z rynku pracy z powodu kontynuowania edukacji czy konieczności opieki nad dzieckiem.

Bezrobotnym natomiast, w świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, określa się osobę m.in. niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu oraz zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania powiatowym urzędzie pracy. Definicja bezrobotnego wskazuje na zdolność i chęć do podjęcia zatrudnienia, choć w praktyce może to wyglądać nieco inaczej. Część osób rejestruje się w urzędzie pracy ze względu na potrzebę objęcia ubezpieczeniem zdrowotnym, a nierzadko pracują w tzw. szarej strefie.

W grudniu 2020 roku liczba bezrobotnych mieszkańców Gminy Kalinowo zarejestrowanych w PUP w Ełku wynosiła 372 i w odniesieniu do 2018 roku wzrosła o 26, tj. o 7,5%. Wśród nich było 187 kobiet i 185 mężczyzn, co wskazuje na dość zrównoważoną strukturę bezrobocia według płci.

Tabela 9. Wybrane grupy bezrobotnych z terenu Gminy Kalinowo (stan na 31.12.)

Wyszczególnienie	2018	2019	2020
Ogółem	346	302	372
Mężczyźni	160	145	185
Kobiety	186	157	187
Do 25 roku życia	64	48	65
Do 30 roku życia	108	96	123
Powyżej 50 roku życia	99	94	109
Długotrwale bezrobotni	195	153	173

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH BDL GUS.

Analiza cech socjodemograficznych bezrobotnych mieszkańców gminy wskazuje na dość duży odsetek osób młodych. Bezrobotni do 30 roku życia, w liczbie 123, stanowili w grudniu 2020 roku 33,1% wszystkich bezrobotnych mieszkańców gminy. Jednocześnie 29,3% to osoby od 50 roku życia wzwyż, które również należą do grup w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

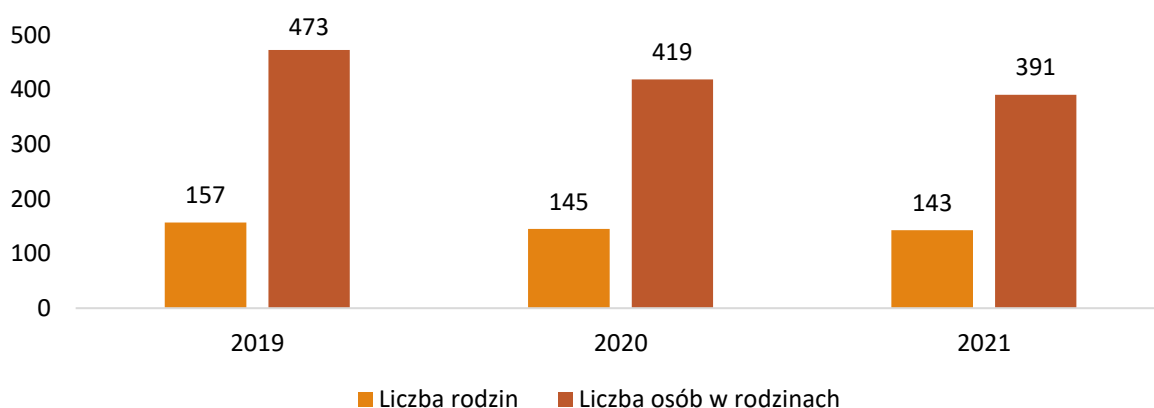
Bariery doświadczane przez osoby młode i osoby po pięćdziesiątym roku życia różnią się, jednak w istotny sposób warunkują ich aktywność zawodową. Osoby młode, w szczególności do 30 roku życia, nierzadko charakteryzują się niewielkim doświadczeniem zawodowym bądź wykształceniem nieadekwatnym do potrzeb rynku pracy, a przy tym mogą mieć zbyt wysokie oczekiwania względem wynagrodzenia. Sytuacja osób w wieku 50+ jest również dość skomplikowana. Mogą to być osoby dysponujące wieloletnim doświadczeniem zawodowym, ale przy tym mieć nieaktualne kwalifikacje; lub nie mieć doświadczenia w pracy w ogóle ze względu na wcześniejsze zajmowanie się domem i wychowaniem dzieci bądź podlegać stereotypom dotyczącym osób starszych na rynku pracy. Wszystko to może mieć wpływ na trudności w znalezieniu zatrudnienia.

Pomimo zmniejszania rozmiarów bezrobocia rejestrowanego problemem pozostaje nadal długotrwale bezrobocie, rozumiane jako pozostawanie przez bezrobotnego w rejestrze powiatowego urzędu pracy łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych. Osoby należące do kategorii osób długotrwale bezrobotnych, w 2020 roku w liczbie 173 stanowiły 46,5% wszystkich bezrobotnych z gminy. W porównaniu do 2018 roku ich liczba spadła o 22 osoby, tj. o 11,3%, a odsetek w strukturze zmniejszył się o 9,9 punktu procentowego.

Bezrobocie stanowi główny powód udzielania pomocy społecznej mieszkańcom Gminy Kalinowo. W 2021 roku z tego tytułu wsparcie otrzymały 143 rodziny, w których funkcjonowało 391 osób. W porównaniu do 2019 roku liczba rodzin zmniejszyła się o 14, tj. o 8,9%, natomiast liczba osób w tych rodzinach spadła o 82, tj. o 17,3%. Zasiłek okresowy z tytułu bezrobocia otrzymywało w 2021 roku 95 osób, co oznacza wzrost w porównaniu do 2019 roku o 2 osoby.

Nierzadko konsekwencją bierności zawodowej i bezrobocia jest ubóstwo, będące zjawiskiem społecznym polegającym na braku dostatecznych środków materialnych do zaspokajania potrzeb życiowych jednostki lub rodziny⁷. Może ono być mierzone zarówno w sposób absolutny, co oznacza niewystarczające środki finansowe na zaspokojenie podstawowych potrzeb osoby lub rodziny, bądź w sposób relatywny, kiedy odzwierciedla nierówności społeczne i związane jest z porównaniem poziomu życia danej osoby czy rodziny do średniej w społeczeństwie.

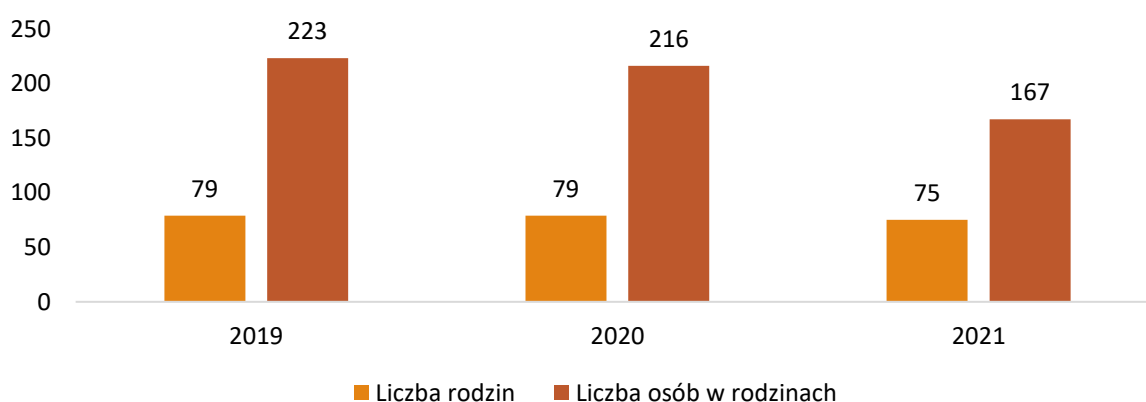
Wykres 4. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia w latach 2019-2021

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Ubóstwo stanowi jeden z powodów przyznawania świadczeń z pomocy społecznej, przy czym musi ono współwystępować z innym powodem wskazanym w artykule 7 ustawy o pomocy społecznej. W 2021 roku ubóstwo stanowiło drugi, po bezrobociu, powód udzielania wsparcia mieszkańcom Gminy Kalinowo. Z tego tytułu świadczenia z pomocy społecznej otrzymało 75 rodzin, w których funkcjonowało 167 osób. W porównaniu do 2019 roku liczba rodzin zmniejszyła się o 4, natomiast liczba osób w rodzinach spadła o 56, czyli o 25,1%.

Wykres 5. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2019-2021

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

⁷ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ubostwo;3990730.html>

Jednym z przejawów ubóstwa jest bezdomność. Ze wsparcia GOPS z tego powodu corocznie w analizowanym okresie korzystała 1 osoba. Zadaniem gminy jest zapewnienie osobom dotkniętym problemami bezdomności tymczasowego schronienia przez przyznanie miejsca w noclegowni, schronisku bądź ogrzewalni dla osób bezdomnych.

Prognoza zmian	
Realizacja Strategii	Zaniechanie
<ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych, w tym wśród osób do 30 roku życia i od 50 lat wzwyż, a także osób długotrwale bezrobotnych. • Zapewnienie godnych warunków bytowych mieszkańcom i ich rodzinom oraz zwiększenie poczucia bezpieczeństwa socjalnego. • Zmniejszenie liczby osób i rodzin dotkniętych ubóstwem, problemami mieszkaniowymi, bezdomnością. • Ograniczenie skali długotrwałego korzystania z pomocy społecznej. • Zwiększenie aktywności zawodowej i mobilności mieszkańców. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost liczby osób bezrobotnych lub biernych zawodowo, w tym długotrwale pozostających bez zatrudnienia. • Niska jakość życia części mieszkańców, związana z trudnościami w prowadzeniu gospodarstwa domowego, bezrobociem, ubóstwem i innymi problemami. • Uzależnienie części osób od pomocy społecznej, wynikające z doświadczanych problemów, roszczeniowości oraz biernej postawy. • Mały potencjał mieszkańców w zakresie aktywności zawodowej i mobilności.

4.2. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi

Rodzina jest podstawową i naturalną grupą społeczną, na której opiera się funkcjonowanie całego społeczeństwa. W niej rodzą się i wychowują dzieci, a także są zaspokajane różnorodne potrzeby jej członków – zarówno te podstawowe, jak i wyższego rzędu, takie jak akceptacja, miłość, szacunek, rozwój zainteresowań. Rodzina wypełnia ważne funkcje, przede wszystkim materialno-ekonomiczną, opiekuńczą, wychowawczą i emocjonalno-ekspresyjną, zapewniając swoim członkom podstawy do życia i rozwoju, opiekę w przypadku osób niesamodzielnych, przygotowanie dzieci do prawidłowego wypełniania ról społecznych, a także realizację potrzeb psychologicznych zarówno w rodzinie, jak i poza nią.

Źródłem wykluczenia społecznego rodziny są bariery i trudności, które ujemnie wpływają na wypełnianie przez nią podstawowych funkcji, m.in.: niska świadomość oraz niedobór kompetencji rodzicielskich, niezaradność życiowa rodziców, bezrobocie, ubóstwo materialne, rozpad więzi rodzinnych, zaburzenia psychiczne, łatwy dostęp do substancji psychoaktywnych, uzależnienia, stosowanie przemocy fizycznej, psychicznej lub ekonomicznej wobec członków rodziny, a także negatywne wzorce w środowisku zamieszkania.

Wśród rodzin objętych pomocą społeczną w Gminie Kalinowo w 2021 roku, rodziny z dziećmi stanowiły 40,3%. W 97 takich rodzinach funkcjonowało 470 osób. Największy odsetek stanowiły rodziny z dwojgiem dzieci (38,1%), a w drugiej kolejności z trojgiem dzieci (30,9%).

Rodziny z jednym dzieckiem to 11,3% ogółu, rodziny z czworgiem dzieci 9,3%, natomiast rodziny z pięciorgiem lub większą liczbą dzieci stanowiły 10,3% ogółu. W porównaniu do 2019 roku liczba rodzin z dziećmi objętych wsparciem zmniejszyła się o 48, tj. o 33,1%. W 2021 roku wsparciem objęto 22 rodziny niepełne, w których żyło 88 osób. W porównaniu do 2019 roku liczba tych rodzin zmniejszyła się o 12 (o 35,3%).

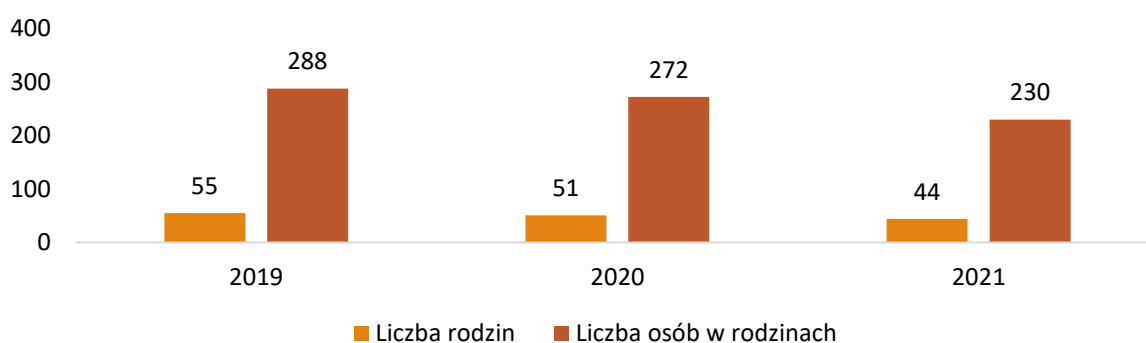
Tabela 10. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w latach 2019-2021

Wyszczególnienie	2019	2020	2021
Rodziny ogółem	291	254	241
Rodziny z dziećmi:	145	110	97
- 1 dziecko	33	20	11
- 2 dzieci	50	34	37
- 3 dzieci	43	36	30
- 4 dzieci	8	9	9
- 5 dzieci	5	5	7
- 6 i więcej dzieci	6	6	3
Rodziny niepełne	34	27	22

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Jednym z głównych powodów obejmowania rodzin z dziećmi wsparciem w Gminie Kalinowo w 2021 roku była potrzeba ochrony macierzyństwa, w tym potrzeba ochrony wielodzietności, która stanowiła powód przyznania pomocy 44 rodzinom, w tym 29 ze względu na wielodzietność.

Wykres 6. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa w latach 2019-2021

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Ponadto w 2021 roku 8 rodzinom (38 osobom) udzielono wsparcia ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. Wśród nich było 5 rodzin niepełnych (22 osoby) oraz 1 rodzina wielodzietna (7 osób). W porównaniu do 2019 roku liczba rodzin objętych pomocą z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych zmniejszyła się o 12 (o 5,0%), natomiast liczba osób w tych rodzinach spadła o 39, tj. o 50,7%.

Istotną rolę w zakresie wsparcia rodzin odgrywa asystent rodziny, który realizując swoje zadania odpowiedzialny jest m.in. za bezpośrednią pracę z rodzicami oraz dziećmi, a także działania realizowane na rzecz dziecka i rodziny. Do jego głównych zadań należy wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, polegające w szczególności na analizie sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie, wzmocnieniu roli funkcji rodziny, rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny, podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, pomocy w integracji rodziny, przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej rodziny oraz dążeniu do jej reintegracji oraz poprawy relacji z dalszą rodziną, środowiskiem sąsiedzkiem oraz instytucjami.

Od 1 stycznia 2017 roku, z dniem wejścia w życie ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, obszar działań asystenta rodziny poszerzył się poprzez przypisanie mu funkcji koordynatora kompleksowego wsparcia (poradnictwa) dla kobiet w ciąży i ich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet w ciąży powikłanej, kobiet w sytuacji niepowodzeń położniczych oraz wsparcia rodzin dzieci, u których zdiagnozowano „ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą ich życiu, która powstała w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu”.

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kalinowie zatrudnia jednego asystenta rodziny, który corocznie obejmuje wsparciem 10 rodzin. Asystent wspiera rodziny w przezwyciężaniu codziennych trudności związanych z opieką i wychowaniem dzieci, pomaga w stabilizacji życiowej rodziny, motywuje do dbania o zdrowie i higienę osobistą oraz wspiera w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych. W sytuacji gdy rodziny nie są w stanie realizować funkcji opiekuńczo-wychowawczej, dzieci mogą zostać umieszczone w pieczy zastępczej. W 2020 roku w pieczy przebywało 19 dzieci z terenu Gminy Kalinowo.

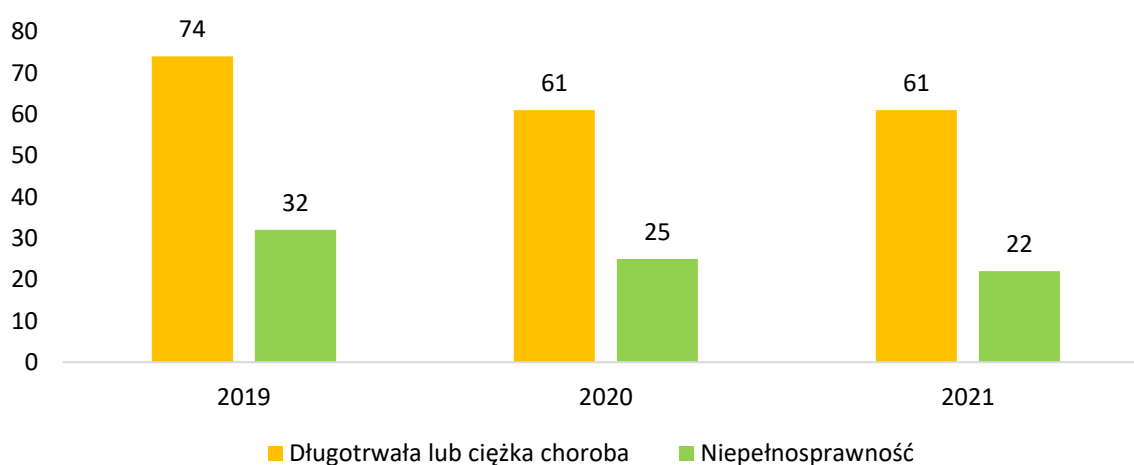
Prognoza zmian	
Realizacja Strategii	Zaniechanie
<ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszenie liczby rodzin doświadczających trudności opiekuńczo-wychowawczych. • Zapobieganie sytuacjom, w których dzieci muszą zostać umieszczone w pieczy zastępczej. • Poprawa kompetencji rodziców i opiekunów w zakresie funkcjonowania rodziny oraz wychowywania dzieci. • Wzmocnienie i integracja rodzin oraz zwiększenie ich aktywności społecznej. • Wzrost poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji w rodzinach. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie skali doświadczanych przez rodziny trudności i problemów opiekuńczo-wychowawczych. • Zwiększenie liczby dzieci przebywającej w pieczy zastępczej oraz kosztów gminy z związanych z pobytem dzieci w pieczy. • Większa liczba rodzin wymagających wsparcia specjalistów, rodzin biernych, niesamodzielnych i niezaradnych. • Dziedziczenie bezradności i dysfunkcji z pokolenia na pokolenie, brak poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji.

4.3. Sytuacja osób starszych, z niepełnosprawnościami i chorujących

Społeczeństwo Gminy Kalinowo, podobnie jak i całego województwa warmińsko-mazurskiego, kraju i Europy Zachodniej jest społeczeństwem starzejącym się. Z roku na rok zwiększa się w nim odsetek osób w poprodukcyjnym okresie życia, a także rośnie liczba osób w wieku podeszłym. Lepszą dostępność do usług zdrowotnych i ogólna poprawa warunków życia wpływają na to, że długość życia jest coraz większa, ale poziom zdrowotności społeczeństwa pozostaje nadal na niezadowalającym poziomie, co jest spowodowane między innymi zanieczyszczeniem środowiska, mało aktywnym trybem życia czy niewłaściwą dietą.

Zdrowie stanowi jeden z podstawowych czynników, wpływających na jakość życia rodzin i poszczególnych osób. W świetle definicji Światowej Organizacji Zdrowia jest bowiem ono nie tylko całkowitym brakiem choroby czy niepełnosprawności, ale także stanem pełnego, fizycznego, umysłowego oraz społecznego dobrostanu, tj. dobrego samopoczucia. Tymczasem, wśród głównych powodów ubiegania się mieszkańców Gminy Kalinowo o świadczenia z pomocy społecznej są dwa bezpośrednio związane ze zdrowiem. W 2021 roku w 61 rodzinach funkcjonowały osoby wymagające wsparcia związanego z długotrwałą lub ciężką chorobą. W porównaniu do 2019 roku liczba tych rodzin zmniejszyła się o 13, tj. o 17,6%, natomiast liczba osób w tych rodzinach spadła o 46 (o 26,0%).

Wykres 7. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz niepełnosprawności w latach 2019-2021

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE DANYCH GOPS.

Niepełnosprawność członka rodziny w 2021 roku była powodem wsparcia 22 rodzin, w których funkcjonowały 52 osoby. Liczba tych rodzin również zmniejszyła się w omawianej perspektywie – o 10 (o 31,3%), podobnie jak liczba osób w rodzinach – o 41 (o 44,1%).

Problemy zdrowotne mogą być jedną z przyczyn ubóstwa i innych problemów osób i rodzin. Zaburzają bowiem ich prawidłowe funkcjonowanie w wielu aspektach, niejednokrotnie przyczyniając się do obniżenia jakości życia i wystąpienia trudnych sytuacji, takich jak utrata pracy, niemożność podjęcia zatrudnienia, trudności finansowe i zadłużenie, wynikające z wysokich kosztów leczenia przy niskich dochodach lub ich braku, uzależnienia, konflikty w rodzinie, a także inne problemy zdrowotne takie jak np. depresja.

Podobnie może wyglądać sytuacja w przypadku niepełnosprawności, która w świetle definicji WHO, oznacza „ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania czynności w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka, wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu”⁸. W polskim ustawodawstwie, niepełnosprawność została zdefiniowana jako trwała lub okresowa niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodująca niezdolność do pracy⁹. Niepełnosprawność może wiązać się z obniżoną sprawnością ruchową, sensoryczną (zmysłową), intelektualną, psychofizyczną, komunikowania się oraz funkcjonowania w społeczeństwie. Jej przyczynami mogą być przewlekłe choroby, wady wrodzone, przebyte urazy i wypadki, a także obniżanie się sprawności fizycznej i umysłowej wraz ze starzeniem się organizmu. Może zatem wystąpić w różnym okresie życia oraz mieć różny stopień.

Niepełnosprawność i przewlekłe choroby nierzadko związane są ze starością. Faktyczna sytuacja życiowa osób starszych jest mocno zróżnicowana, niemniej jednak czynniki takie jak podeszły wiek, osłabiona zdrowotność czy obniżona sprawność organizmu, z którymi wiąże się jakiś deficyt zdolności wrodzonych lub nabytych, stanowią przyczynę do marginalizacji i izolacji społecznej. Częściowe lub całkowite ograniczenie zdolności danej osoby do samodzielnej egzystencji stanowi bowiem poważną barierę w wypełnianiu podstawowych ról w środowisku rodzinnym, miejscu zamieszkania czy pracy.

W 2021 roku pomocą społeczną objętych było 31 rodzin emerytów i rencistów, w których funkcjonowało 57 osób. Jednym z podstawowych zadań gminy w zakresie wsparcia osób i rodzin, które doświadczają problemu niepełnosprawności oraz ciężkiej i/lub przewlekłej choroby, są usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze. Mogą one zostać przyznane osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi przyznawane są także osobom pozostającym w rodzinach, gdy rodzina nie jest sama w stanie zaspokoić potrzeb w zakresie opieki. W 2021 roku pomoc w postaci usług opiekuńczych otrzymywało 17 osób, czyli 1 osoba mniej niż w 2019 roku i tyle samo osób, co w 2020 roku.

Osoby wymagające całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogące samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. W 2021 roku w DPS w przebywało 23 mieszkańców gminy, czyli o 3 osoby więcej niż w 2019 roku i o 4 osoby więcej niż w 2020 roku.

Oprócz wsparcia w codziennym funkcjonowaniu należy również mieć na uwadze potrzebę kreowania warunków aktywności i rozwoju osób starszych, w tym między innymi aktywności edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej, fizycznej. Osoby w wieku od 60 lat wzwyż to nie tylko osoby wymagające pomocy, ale także osoby, które mogą jeszcze pracować, działać społecznie, pomagać innym, uczyć się i rozwijać. Mają też potencjał zbudowany na latach doświadczeń i pracy, który należy diagnozować i zagospodarowywać dla dobra wspólnego. Z racji tego, że

⁸ Cyt. za <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/niepelnosprawnosc;3947453.html>

⁹ Art. 2 pkt 10 ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

w najbliższych latach osób w starszych grupach wiekowych będzie przybywać, już teraz można mówić nie tylko o społeczeństwie starzejącym się, ale o społeczeństwie różnego wieku, czyli takim, w którym każda grupa wiekowa ma zadania do spełnienia.

Prognoza zmian	
Realizacja Strategii	Zaniechanie
<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa jakości życia i możliwie najpełniejsze zaspokojenie potrzeb egzystencjalnych i wyższego rzędu oraz dostęp do usług społecznych dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i chorujących. • Rozwój środowiskowych form wsparcia, w tym usług opiekuńczych, pomocy sąsiedzkiej, wolontariatu. • Wydłużanie okresu życia w pełnej sprawności, umożliwiające dłuższą pracę zawodową oraz rozwój osobisty do później starości. • Zwiększenie zaangażowania osób starszych, z niepełnosprawnościami i chorujących w sprawy lokalne, w tym poprzez aktywność społeczną, obywatelską i edukacyjną. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niska jakość życia osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i chorujących oraz ograniczona dostępność usług społecznych dla tych osób. • Nasilenie poczucia samotności i izolacji społecznej, a także problemów psychicznych osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i chorujących. • Zwiększenie obciążeń finansowych gminy związanych z organizacją środowiskowych i instytucjonalnych usług wsparcia.

4.4. Przemoc w rodzinie i uzależnienia

Przemoc w rodzinie oraz uzależnienia stanowią poważne dysfunkcje społeczne, które wpływają na funkcjonowanie osób, rodzin i całych społeczności. Są one bardzo trudne do zdiagnozowania, ponieważ niejednokrotnie mają ukryty charakter. Osoby nimi dotknięte lub doświadczające ich w rodzinach mogą nie zdawać sobie sprawy z powagi problemu, traktować go jako wewnętrzną sprawę rodziny, bądź nie ujawniają swoich obaw ze względu na strach przed wstydem i ostracyzmem społecznym. To może tłumaczyć, dlaczego dysfunkcje te mogą nie występować w statystykach pomocy społecznej bądź występować w niewielkiej skali, podczas gdy w rzeczywistości stanowią istotny problem społeczny.

W świetle art. 2 ust. 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, oznacza ona jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą.

Przemoc w rodzinie w Gminie Kalinowo jako powód korzystania z pomocy społecznej pojawia się dość sporadycznie. W 2021 i 2020 roku żadna rodzina nie była wspierana z tego tytułu, natomiast w 2019 roku była to 1 trzyosobowa rodzina. Może to być spowodowane m.in. niechęcią mieszkańców do ujawniania przejawów przemocy, a także brakiem świadomości, że taki problem w rodzinie występuje. Warto jednak wskazać, że w 2020 roku funkcjonariusze Komendy Powiatowej Policji w Ełku przeprowadzili na terenie Gminy Kalinowo 837 interwencji, w tym 103 interwencje domowe i sporządzili 34 Niebieskie Karty, które zostały przekazane Zespołowi Interdyscyplinarnemu. W 2019 roku były to 594 interwencje, w tym 99 interwencji domowych, a w ich efekcie zostały sporządzone również 34 NK.

Istotną dysfunkcją społeczną są również uzależnienia. W świetle definicji Światowej Organizacji Zdrowia, uzależnienie rozumiane jest jako stan psychiczny i fizyczny, który wynika z interakcji organizmu z substancją psychoaktywną. Charakteryzuje się on zmianami zachowania oraz koniecznością przyjmowania substancji w sposób okresowy bądź ciągły – w celu doświadczenia jej wpływu bądź uniknięcia objawów towarzyszących jej brakowi w organizmie. W kontekście dysfunkcji społecznych uzależnienie należy jednak rozumieć szerzej, tj. jako silną i nabytą potrzebę zażywania substancji psychoaktywnych bądź wykonywania określonych czynności, takich jak np. uprawianie hazardu, oglądanie telewizji, korzystanie z internetu czy robienie zakupów¹⁰. W obu tych wymiarach uzależnienie może przynieść negatywne konsekwencje – utrudnia bowiem prawidłowe funkcjonowanie psychiczne, fizyczne i społeczne. Niejednokrotnie prowadzi nie tylko do utraty zdrowia, ale także do wykluczenia społecznego, przestępczości oraz problemów i dysfunkcji w rodzinie.

W świetle statystyk GOPS w Kalinowie w latach 2019-2021 corocznie ze wsparcia z powodu alkoholizmu korzystało od 7 do 10 rodzin, natomiast narkomania nie wystąpiła ani razu jako powód udzielania pomocy. Informacji o większej skali problemu uzależnień, a także, omawianego wcześniej, problemu przemocy w rodzinie, dostarczają dane Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz innych instytucji. W 2020 roku w Przychodni Leczenia Uzależnień w Ełku zarejestrowanych było 49 osób uzależnionych od alkoholu, spośród których 4 to kobiety. Systematycznie leczy się jednak mniej niż połowa z nich (21 osób).

Prognoza zmian	
Realizacja Strategii	Zaniechanie
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie świadomości i wrażliwości społecznej w zakresie uzależnień, przemocy i innych dysfunkcji. • Zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinach, uzależnień i innych dysfunkcji w gminie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczający dostęp do specjalistycznej pomocy dla osób zagrożonych i dotkniętych uzależnieniami i przemocą.

¹⁰Zob. *Współczesne teorie i praktyka profilaktyki uzależnień chemicznych i niechemicznych*, red. M. Jędrzejko, Warszawa 2009, s. 40; <http://www.kbpn.gov.pl/portal?id=112184>.

<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie dostępu osobom i rodzinom zagrożonym lub doświadczającym przemocy oraz uzależnień do kompleksowych form wsparcia. • Lepsze dostosowanie społeczeństwa do wyzwań związanych z rozwojem nowych technologii. • Ograniczenie negatywnych zjawisk oraz skutków przemocy w rodzinie oraz uzależnień, takich jak np. choroby depresyjne, próby samobójcze, ucieczki młodych ludzi z domów. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost skali negatywnych zjawisk i skutków przemocy w rodzinie i uzależnień. • Zwiększenie kosztów społecznych związanych z rosnącą liczbą osób wymagających wsparcia, specjalistycznego leczenia i terapii. • Niewystarczająca świadomość i wrażliwość społeczna w zakresie uzależnień i przemocy, ich przyczyny oraz skutków.
---	---

4.5. Rozwój gminnego systemu usług społecznych oraz aktywności społecznej

Wyzwania te mają charakter przekrojowy i odnoszą się do różnych sfer aktywności instytucji gminnych, a także organizacji pozarządowych, grup nieformalnych oraz mieszkańców. Wpływają one na zasoby i potencjał gminy, a w konsekwencji na możliwość sprostania innym wyzwaniom.

Rozwój gminnego systemu usług społecznych stanowi istotną kwestię z uwagi na postępujący proces starzenia się społeczeństwa, który będzie się wiązał z poszerzeniem kręgu osób wymagających opieki i wsparcia z powodu chorób czy niesamodzielności, wynikających z podeszłego wieku. Szczególnie ważne jest też wsparcie rodzin zamieszkujących gminę, poprzez zwiększanie dostępu do usług społecznych nie tylko dla rodzin dysfunkcyjnych, ale również innych, które takiego wsparcia potrzebują.

W kontekście rozwoju systemu wsparcia istotne jest dążenie do zwiększenia efektywności działań w zakresie planowania, realizacji i oceny gminnej polityki społecznej, w tym wzmocnienie kompetencji osób zaangażowanych w te procesy. Ważne jest także tworzenie warunków sprzyjających aktywności mieszkańców i partycypacji obywatelskiej, a także rozwojowi współpracy międzyinstytucjonalnej oraz współpracy z mieszkańcami i ich organizacjami na rzecz dobra wspólnego.

Szczególnie istotna jest tu także aktywność mieszkańców oraz zaangażowanie lokalnych liderów, wyrażające się we wspólnych inicjatywach na poziomie sołectw i poszczególnych miejscowości, samopomocy, a także komunikacji i dialogu z władzami gminy.

Prognoza zmian	
Realizacja Strategii	Zaniechanie
<ul style="list-style-type: none"> • Dostosowanie możliwości i metod wsparcia mieszkańców do zdiagnozowanych potrzeb. • Zwiększenie roli środowiskowych metod wsparcia, w tym opartych na wolontariacie i 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewydolność systemu usług społecznych w obliczu rosnącej skali problemów społecznych.

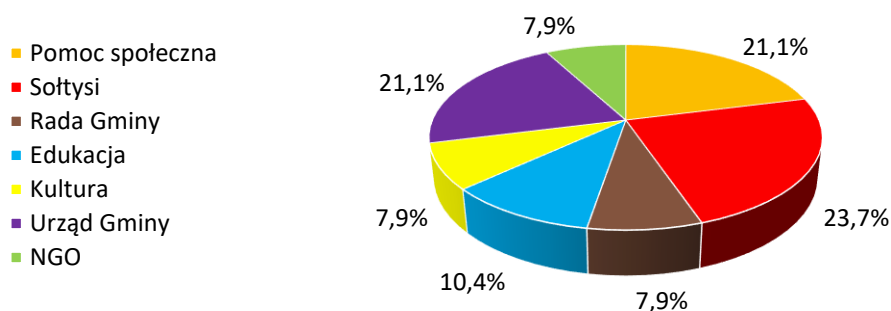
<p>pomocy sąsiedzkiej kosztem form instytucjonalnych.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie poziomu integracji mieszkańców gminy, służącej diagnozowaniu występujących problemów i współdziałaniu na rzecz ich rozwiązania. • Wzrost aktywności społecznej mieszkańców, w tym w ramach miejscowości, sołectw, grup nieformalnych czy organizacji pozarządowych. • Zwiększenie udziału obywateli w życiu publicznym i ich zaangażowania w kreowanie polityk publicznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Konieczność rozwoju bazy instytucjonalnych form wsparcia, w tym zapewniających opiekę całodobową. • Indywidualizacji społeczeństwa skutkująca ograniczaniem form samopomocy i wsparcia sąsiedzkiego. • Zmniejszenie aktywności i motywacji do działania mieszkańców. • Brak zaangażowania mieszkańców w kreowanie polityk publicznych oraz ogólnie w życiu publicznym. • Zmniejszenie integracji lokalnych społeczności, brak wizji współdziałania na rzecz wspólnego dobra.
---	--

5. Rozwój społeczny gminy z perspektywy lokalnych liderów

5.1. Wyniki badania ankietowego

W badaniu ankietowym wzięło udział 39 osób, wśród których najliczniejszą grupę stanowili sołtysi (23,7% wszystkich respondentów), a następnie reprezentacji pomocy społecznej, w tym głównie GOPS w Kalinowie, ale również PCPR w Ełku, a także przedstawiciele Urzędu Gminy w Kalinowie (21,1%). W dalszej kolejności, 10,4% stanowili reprezentanci obszaru edukacji i po 7,9% osoby reprezentujące organizacje pozarządowe, kulturę oraz radni Rady Gminy.

Wykres 8. Respondenci badania ankietowego według reprezentowanego obszaru (n=38)¹¹

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE BADAŃ SPOŁECZNYCH.

Ankietowani dość wysoko oceniają jakość życia w gminie. Ponad połowa (53,8%) twierdzi, że aktualne warunki życia mieszkańców są dobre; 41,0% ocenia je na średnim poziomie, a dwie osoby wyraziły dość skrajne opinie, wskazując że warunki te są bardzo dobre lub złe. Większość osób uważa, że jakość życia mieszkańców w ostatnich pięciu latach wzrosła (61,5%) bądź pozostała na niezmiennym poziomie (17,9%). Dwie osoby (5,1%) twierdzą, że wzrosła w sposób zdecydowany, a 6 osób (15,4%) nie wyraziło zdania na ten temat.

Respondenci zostali poproszeni o ocenę skali występowania w gminie wybranych problemów społecznych z wykorzystaniem stopni od 0 do 5, gdzie 0 oznaczało, że „problem nie występuje”, a 5, że „problem jest bardzo poważny”.

Tabela 11. Jak ocenia Pan/i skalę występowania poniższych problemów społecznych w gminie? (n=39)

Wyszczególnienie	0	1	2	3	4	5
Bezrobocie	5,1%	7,7%	43,6%	25,6%	15,4%	2,6%
Ubóstwo	10,3%	20,5%	35,9%	28,2%	5,1%	0,0%
Uzależnienia	2,6%	2,6%	28,2%	35,9%	20,5%	10,2%
Przemoc w rodzinie	2,6%	33,3%	38,5%	17,9%	5,1%	2,6%
Niewydolność opiekuńczo-wychowawcza	5,1%	20,5%	35,9%	28,2%	10,3%	0,0%
Bezdomność	61,5%	25,7%	5,1%	5,1%	2,6%	0,0%
Długotrwała i ciężka choroba	0,0%	25,6%	35,9%	28,2%	7,7%	2,6%
Niepełnosprawność	0,0%	38,4%	35,9%	23,1%	2,6%	0,0%

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE BADAŃ ANKIETOWYCH.

¹¹ „N” oznacza liczbę osób, które odpowiedziały na dane pytanie.

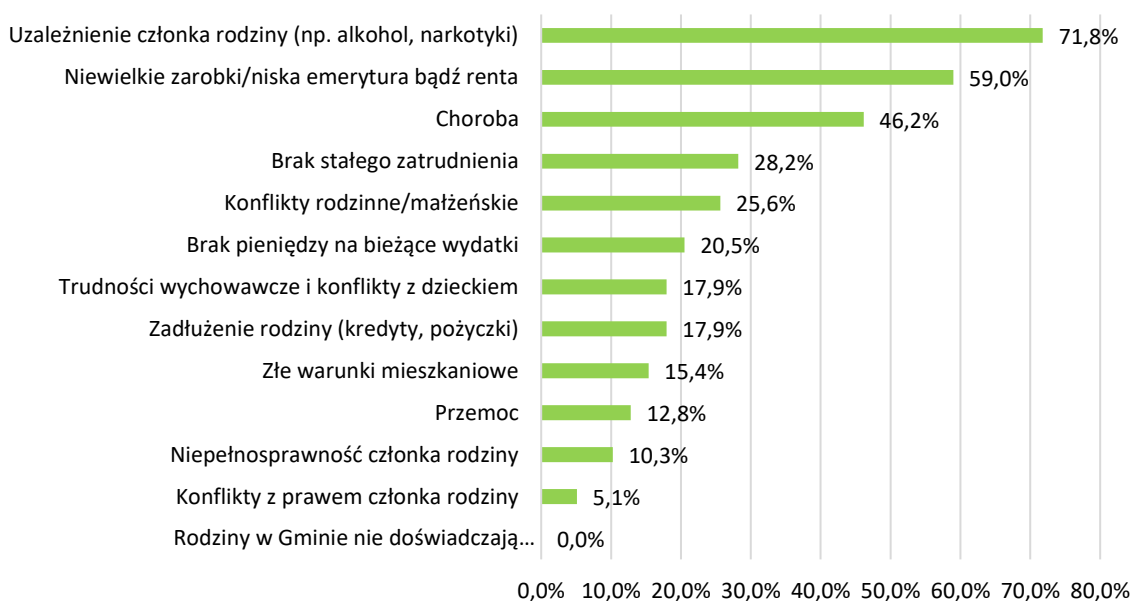
W świetle uzyskanych odpowiedzi najpoważniejszym ze wskazanych problemów wydaje się problem uzależnień, którego skalę wysoko lub bardzo wysoko oceniła prawie jedna trzecia badanych (30,7%), podczas gdy jako nie występujący w gminie lub mało istotny uznało go jedynie 5,2% respondentów. W drugiej kolejności należy tu wskazać bezrobocie, ocenione jako poważny problem przez 18,0% ankietowanych. Na średnim poziomie respondenci wskazali takie problemy jak ubóstwo, przemoc w rodzinie, niewydolność opiekuńczo-wychowawczą, a także długotrwałą i ciężką chorobę oraz niepełnosprawność. Najmniejszą skalą, w ich opinii, charakteryzuje się bezdomność.

Respondenci zostali zapytani o to, jakim osobom i grupom najtrudniej żyje się w gminie. W świetle ich odpowiedzi są to przede wszystkim:

- ✓ osoby z niepełnosprawnościami i chorujące, w tym psychicznie – 66,7% wskazań;
- ✓ osoby starsze – 64,1%;
- ✓ osoby i rodziny dotknięte problemem uzależnienia – 53,8%;
- ✓ osoby i rodziny dotknięte problemem przemocy w rodzinie – 35,9%;
- ✓ osoby i rodziny dotknięte bezrobociem – 23,1%;
- ✓ osoby i rodziny ubogie – 20,5%;
- ✓ dzieci i młodzież – 12,8%;
- ✓ samotni rodzice – 7,7%;
- ✓ rodziny wielodzietne – 2,6%.

Rodziny mieszkające w gminie, w opinii badanych, najczęściej doświadczają problemów związanych z uzależnieniem członka rodziny, na co wskazało prawie trzy czwarte ankietowanych (71,8%). W dalszej kolejności zaznaczano niewielkie zarobki i niską emeryturę bądź rentę (59,0%), chorobę (46,2%), brak stałego zatrudnienia (28,2%), konflikty rodzinne (25,6%) oraz brak pieniędzy na bieżące wydatki (20,5%).

Wykres 9. Jakich problemów/trudności życiowych, w Pana/i opinii najczęściej doświadczają rodziny w gminie? (n=39)

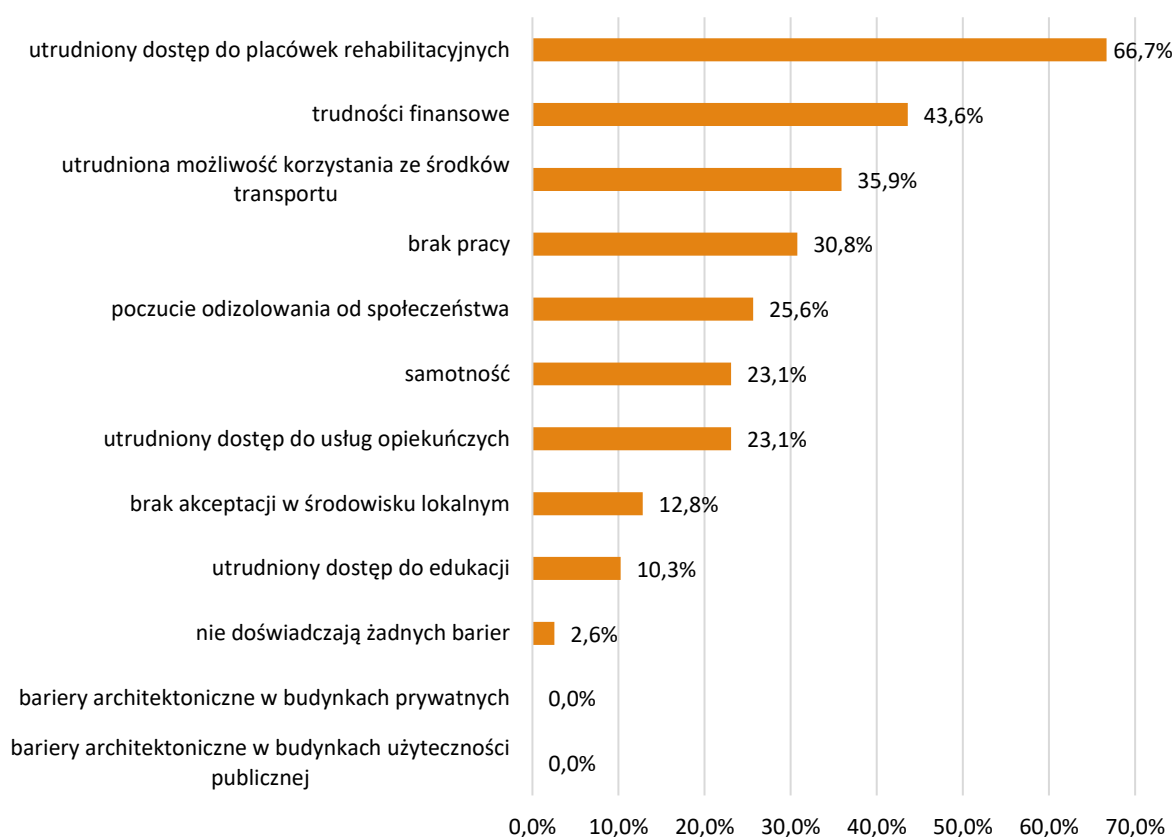

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE BADAŃ ANKIETOWYCH.

W mniejszym stopniu wskazywano na trudności wychowawcze (17,9%), zadłużenie rodziny (17,9%), złe warunki mieszkaniowe (15,4%), przemoc (12,8%), niepełnosprawność (10,3%) oraz konflikty z prawem członka rodziny (5,1%).

Respondentów zapytano również o to, jakich barier doświadczają zamieszkujące w gminie osoby z niepełnosprawnościami. W ich opinii jest to przede wszystkim utrudniony dostęp do placówek rehabilitacyjnych (66,7%), a także trudności finansowe (43,6%). Około jedna trzecia badanych zaznaczała także utrudnioną możliwość korzystania ze środków transportu (35,9%) oraz brak pracy (30,8%), a jedna czwarta wskazywała na poczucie odizolowania od społeczeństwa (25,6%) oraz samotność (23,1%). Żadna z badanych osób nie zaznaczyła barier architektonicznych.

Wykres 10. Jakich barier najczęściej doświadczają osoby z niepełnosprawnościami w gminie? (n=39)

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE BADAŃ ANKIETOWYCH.

W przypadku trudności, z jakimi borykają się osoby starsze w gminie, najczęściej wskazywano na choroby (66,7%) i trudności finansowe (56,4%), jednak jako poważny problem oceniono także samotność (51,3%) i brak poczucia bycia potrzebnym (35,9%).

Prawie jedna trzecia respondentów uważa, że głównym problemem osób starszych jest brak opieki ze strony rodziny (30,8%), a około jedna czwarta wskazuje na niewystarczającą ofertę aktywności, utrudnioną możliwość korzystania ze środków transportu i utrudniony dostęp do usług opiekuńczych (po 25,6%). Niepełnosprawność i bariery architektoniczne zostały zaznaczone przez 20,5% respondentów.

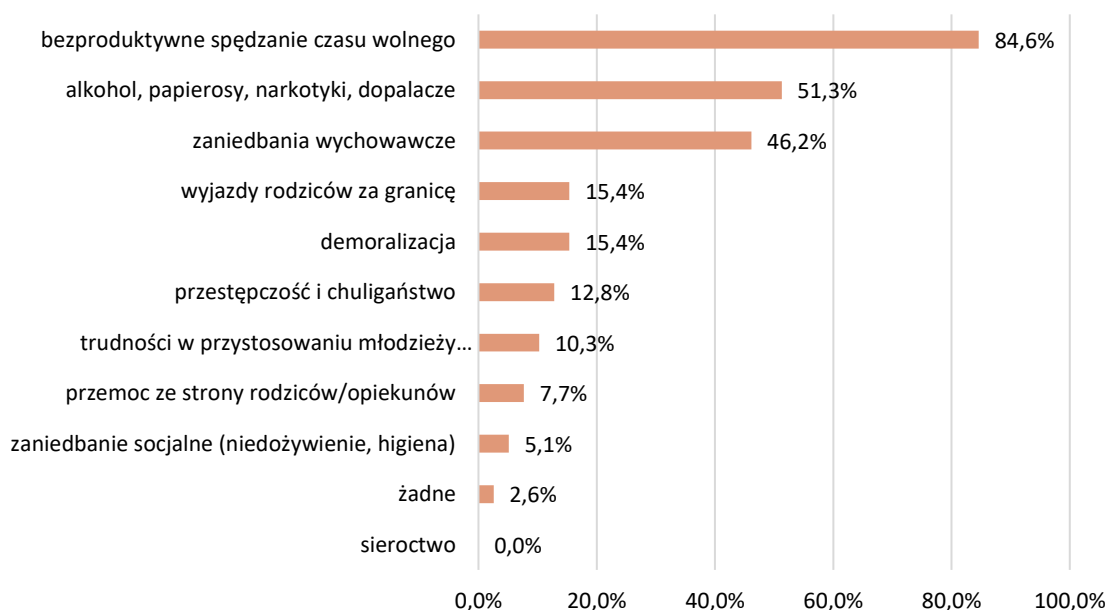
Wykres 11. Z jakimi problemami borykają się najczęściej osoby starsze w gminie? (n=39)

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE BADAŃ ANKIETOWYCH.

Ankietowani wypowiedzieli się również w zakresie negatywnych zjawisk odnoszących się do dzieci i młodzieży w gminie. W świetle uzyskanych odpowiedzi młodzież dość często spędza bezproduktywnie czas wolny, na co wskazało 84,6% badanych osób.

Wykres 12. Jakie negatywne zjawiska odnoszące się do dzieci i młodzieży dostrzega Pan/i najczęściej w gminie? (n=39)

ŹRÓDŁO: OPRACOWANIE WŁASNE NA PODSTAWIE BADAŃ ANKIETOWYCH.

W drugiej kolejności zaznaczano używanie substancji psychoaktywnych, takich jak alkohol, papierosy, narkotyki czy dopalacze (51,3%), a także zaniedbania wychowawcze (46,2%). Pozostałe zjawiska, w tym wyjazdy rodziców za granicę, demoralizacja, przestępczość i chuligaństwo, trudności w przystosowaniu, przemoc czy zaniedbania socjalne wskazywane były przez kilka osób.

5.2. Analiza SWOT

Uzupełnienie i podsumowanie diagnozy sytuacji społecznej stanowi analiza SWOT przedstawiająca mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia w odniesieniu do sytuacji społecznej Gminy Kalinowo. Została przygotowana z uwzględnieniem czynników określonych przez przedstawicieli lokalnej polityki społecznej, biorących udział w badaniu ankietowym.

MOCNE STRONY

- 1) Położenie geograficzne i atrakcyjność turystyczna, zalesienie gminy, dostęp do akwenów wodnych, czyste powietrze.
- 2) Bliskość lokalnych centrów rozwoju, takich jak Ełk i Augustów, położenie w strefie planowanych szlaków komunikacyjnych.
- 3) Rozwinięta sieć, aktywność i wyposażenie placówek oświatowych oraz infrastruktury sportowej.
- 4) Działalność kulturalna realizowana przez instytucje kultury.
- 5) Sprawnie działające instytucje gminne i wykwalifikowana kadra.
- 6) Dostępność do internetu szerokopasmowego.
- 7) Aktywność sołectw, zaangażowanie mieszkańców w działania na rzecz otoczenia.
- 8) Aktywność organizacji pozarządowych na terenie gminy, w tym OSP, kół gospodyń wiejskich i stowarzyszeń.

SŁABE STRONY

- 1) Niska gęstość zaludnienia i zmniejszająca się liczba ludności gminy.
- 2) Postępujący proces starzenia się społeczeństwa, pogłębiany przez opuszczanie gminy przez osoby młode.
- 3) Mało miejsc pracy na terenie gminy, w tym miejsc pracy dostępnych dla grup szczególnie narażonych na wykluczenie społeczne.
- 4) Bezrobocie i duży poziom bierności zawodowej mieszkańców, wyuczona bezradność.
- 5) Brak instytucji opieki nad dzieckiem do lat 3.
- 6) Uboga oferta spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, dorosłych, seniorów.
- 7) Brak klubu seniora bądź dziennego domu pobytu dla osób starszych.
- 8) Niewiele aktywnie działających organizacji pozarządowych w gminie.
- 9) Słabo rozwinięta opieka medyczna w gminie.
- 10) Niewystarczająca liczba osób, które byłyby gotowe do podjęcia się realizacji usług opiekuńczych na rzecz mieszkańców.

SZANSE

- 1) Budowa drogi ekspresowej Via Baltica, która może sprzyjać rozwojowi inwestycji oraz napływowi nowych mieszkańców z ośrodków miejskich oraz z zagranicy.
- 2) Fundusze unijne i rządowe.
- 3) Rozwój turystyki i agroturystyki w gminie, bazujących na lokalnych walorach przyrodniczych i zasobach.
- 4) Wzrost zainteresowania produktami regionalnymi i lokalną kulturą.
- 5) Rozwój gospodarki o obiegu zamkniętym.
- 6) Rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej na rzecz podnoszenia jakości życia mieszkańców i przeciwdziałania występowaniu problemów i dysfunkcji społecznych.

ZAGROŻENIA

- 1) Pogarszający się stan środowiska naturalnego, kryzys klimatyczny, nasilające się niebezpieczne zjawiska pogodowe.
- 2) Kryzys finansów publicznych państwa, rosnąca inflacja, zwiększające się stopy procentowe kredytów.
- 3) Niestabilne przepisy prawa.
- 4) Pandemia Covid-19 i jej konsekwencje społeczno-gospodarcze.
- 5) Procesy demograficzne (spadek dzietności, starzenie społeczeństwa, migracje).
- 6) Zagrożenie uzależnieniami od substancji psychoaktywnych oraz nowych technologii, w szczególności wśród dzieci i młodzieży.

6. Cele i kierunki działań

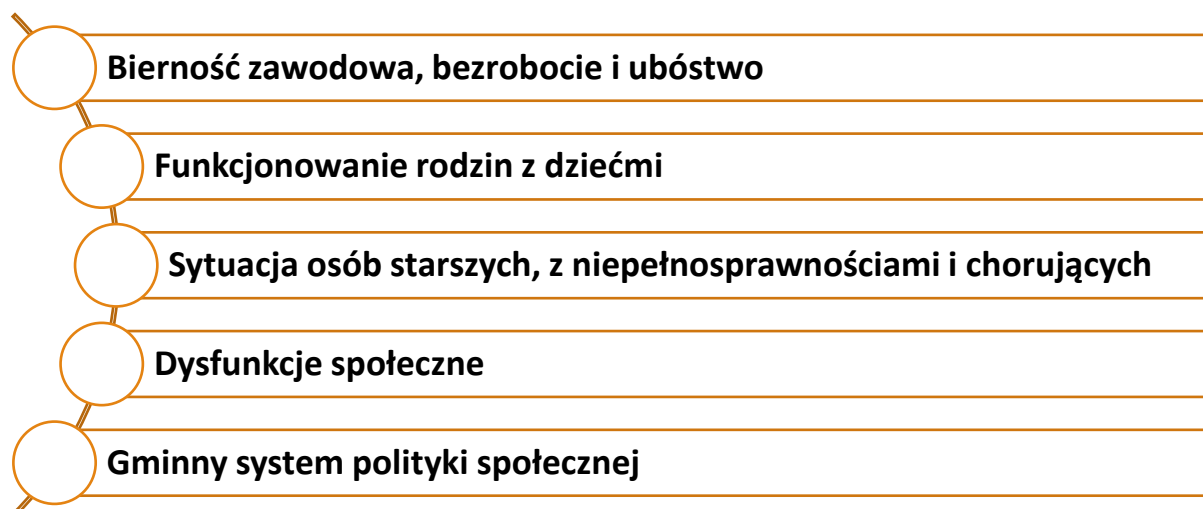
Część wdrożeniowa *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kalinowo na lata 2022-2030* została usystematyzowana w formie obszarów priorytetowych. Każdy z nich dotyczy innego wycinka rzeczywistości społecznej, jednakże są one ze sobą ściśle powiązane i wszystkie służą realizacji celu głównego Strategii. W związku z tym, wszystkie obszary należy rozpatrywać łącznie w kontekście rozwoju społecznego gminy, uwzględniając jednak to, że wdrożenie założeń jednego z nich będzie miało istotny wpływ na powodzenie pozostałych.

Cel główny Strategii brzmi:

Zwiększenie potencjału osób i rodzin w Gminie Kalinowo oraz dostępności usług społecznych, służące poprawie jakości życia jej mieszkańców.

Cel główny stanowi kierunkową wytyczną podejmowanych działań, prezentując wizję rozwoju gminy, opartego na poprawie jakości funkcjonowania mieszkańców w różnych sferach ich życia. Szczególnie ważne jest podejmowanie wysiłków w kierunku uniezależniania mieszkańców od pomocy społecznej oraz budowania ich potencjału, który będzie sprzyjał zaradności, aktywności oraz rozwojowi. Trzeba dążyć m.in. do stworzenia spójnego i efektywnego systemu wsparcia, który z jednej strony będzie wspierał doraźnie osoby i rodziny w sytuacjach trudnych i kryzysowych, a z drugiej wzmacniał je do samodzielności.

Osiągnięciu celu głównego będzie służyć realizacja celów strategicznych i operacyjnych, przypisanych do poszczególnych obszarów priorytetowych, a także zaplanowanych w ich ramach kierunków działań. Obszary te są następujące:

Wskazany poniżej katalog działań wyznacza kluczowe, niezbędne kierunki zaangażowania władz samorządu, jednostek organizacyjnych gminy oraz partnerów lokalnych. Nie jest katalogiem zamkniętym, więc jeżeli w trakcie wdrażania Strategii pojawią się jeszcze inne pomysły (projekty) wpisujące się w jej cele, to również powinny zostać wzięte pod uwagę.

Obszar I. Bierność zawodowa, bezrobocie i ubóstwo

Cel strategiczny 1. Zmniejszenie zasięgu bierności zawodowej, bezrobocia i ubóstwa wśród mieszkańców gminy.

Cele operacyjne:

1. Poprawa warunków socjalno-bytowych osób i rodzin mieszkających w gminie.
2. Wzmocnienie kompetencji mieszkańców sprzyjających aktywności, samodzielności i zaradności życiowej.
3. Ograniczenie barier utrudniających dostęp do aktywizacji zawodowej, w tym osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy.

Kierunki działań:

- 1) Udzielanie pomocy finansowej i rzeczowej, a także schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania, osobom oraz rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej.
- 2) Organizowanie zbiórek żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr dla osób i rodzin najbardziej potrzebujących.
- 3) Działania wspierające powrót do naturalnego życia społecznego osób z niego wyizolowanych, zwłaszcza doświadczających trudności w przystosowaniu się po długotrwałym pobycie w zakładzie karnym oraz osób bezdomnych.
- 4) Organizacja kursów, szkoleń i warsztatów służących rozwijaniu i pomnażaniu kapitału życiowego mieszkańców, niezbędnego do poprawnego wypełniania ról rodzinnych, społecznych i zawodowych.
- 5) Rozwój wolontariatu, pomocy sąsiedzkiej i innych form wsparcia środowiskowego osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym i marginalizacją, w tym także jako etap przygotowujący do zatrudnienia.
- 6) Upowszechnianie wiedzy o ekonomii społecznej oraz możliwości uzyskania wsparcia przez osoby planujące prowadzić działalność gospodarczą w ramach spółdzielni socjalnej, fundacji lub stowarzyszenia (poprzez prelekcje, szkolenia itp.)
- 7) Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w Ełku i innymi instytucjami rynku pracy w zakresie aktywizacji zawodowej mieszkańców gminy, w szczególności osób należących do grup *defaworyzowanych*, m.in. poprzez udostępnianie informacji o wolnych miejscach pracy, doradztwo zawodowe i pośrednictwo pracy, szkolenia i kursy zawodowe, staże, prace społecznie użyteczne.

- 8) Wspieranie usług opieki nad dziećmi w żłobkach, przedszkolach, klubach dziecięcych lub u dziennych opiekunów, ułatwiających rodzicom powrót lub wejście na rynek pracy.

Okres realizacji: 2022-2030

Główni realizatorzy działań: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kalinowie, Urząd Gminy w Kalinowie, szkoły gminne, Powiatowy Urząd Pracy w Ełku, Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Ełku, instytucje szkoleniowe, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, lokalni liderzy.

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa, bezrobocia; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach.
- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezdomności, zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych i ekologicznych; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach
- Liczba zorganizowanych zbiórek żywności, odzieży i innych podstawowych dóbr z przeznaczeniem dla najbardziej potrzebujących.
- Liczba bezrobotnych z terenu gminy, w tym m.in. kobiety, długotrwale bezrobotni, bezrobotni do 30 roku życia i powyżej 50 lat.
- Liczba bezrobotnych z terenu gminy, którzy wzięli udział w różnych formach aktywizacji zawodowej.
- Liczba bezrobotnych z terenu gminy, którzy podjęli pracę niesubsydiowaną.
- Liczba dzieci do lat 6 objętych wychowaniem przedszkolnym w gminie.

Obszar II. Funkcjonowanie rodzin z dziećmi

Cel strategiczny 2. Poprawa funkcjonowania rodzin z dziećmi, w tym w szczególności rodzin doświadczających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

Cele operacyjne:

1. Wzmocnienie rodziców i opiekunów w zakresie opieki i wychowania dzieci.
2. Stworzenie warunków do dobrej jakości życia oraz rozwoju dzieci i młodzieży.
3. Zapewnienie rodzinom doświadczającym trudności dostępu do kompleksowego wsparcia.

Kierunki działań:

- 1) Organizowanie różnych form edukacji rodziców i opiekunów, dotyczących w szczególności rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych i porozumiewania się ze swoimi dziećmi.
- 2) Zapewnienie wsparcia w postaci pracy socjalnej, asystentury rodzinnej oraz rodzin wspierających, rodzinom doświadczającym trudności w wypełnianiu podstawowych funkcji, zwłaszcza wielodzietnym, niepełnym oraz zagrożonym odebraniem dzieci i umieszczeniem w pieczy zastępczej.
- 3) Zapewnianie dopasowanego do zdiagnozowanych potrzeb poradnictwa specjalistycznego, m.in. socjalnego, rodzinnego, prawnego, psychologicznego, logopedycznego.
- 4) Integracja rodzin w środowisku lokalnym poprzez m.in. animację lokalną, rozwój wolontariatu i działań samopomocowych oraz aktywizację młodzieży.
- 5) Udział w przedsięwzięciach służących wzmocnieniu rodziny, wsparciu rodziców i opiekunów, zwiększeniu aktywności i integracji społecznej rodzin, a także zapewnieniu dzieciom i młodzieży alternatywnych form spędzania wolnego czasu.
- 6) Realizacja zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych doskonalących wiedzę i umiejętności oraz rozwijających pasje i zainteresowania dzieci i młodzieży.
- 7) Kompleksowe wsparcie dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami poprzez m.in. realizację nauczania indywidualnego, zaangażowanie nauczycieli wspomagających, dowożenie dzieci i młodzieży do specjalistycznych placówek, a także opieką asystenta osobistego osób z niepełnosprawnościami.
- 8) Współpraca GOPS z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Ełku w zakresie rozwiązywania problemów opiekuńczo-wychowawczych i dysfunkcji rodzin, w szczególności zadań dotyczących organizacji pieczy zastępczej i działań na rzecz powrotu dziecka do rodziny naturalnej.

Okres realizacji: 2022-2030

Główni realizatorzy działań: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kalinowie, Urząd Gminy w Kalinowie, Gminny Ośrodek Kultury w Kalinowie, Gminna Biblioteka Publiczna w Kalinowie, szkoły gminne, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ełku, organizacje pozarządowe i kościelne, grupy nieformalne, lokalni liderzy.

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, potrzeby ochrony macierzyństwa, w tym wielodzietności; liczba rodzin i liczba osób w rodzinach
- Liczba zorganizowanych form edukacji rodziców i opiekunów /liczba uczestników.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą socjalną.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach objętych pracą asystenta rodziny.
- Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z poradnictwa specjalistycznego.
- Liczba przedsięwzięć służących wsparciu i aktywizacji rodzin.

Obszar III. Sytuacja osób starszych, z niepełnosprawnościami i chorujących

Cel strategiczny 3. Poprawa jakości życia osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorujących.

Cele operacyjne:

1. Rozwój aktywności osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i chorujących.
2. Wzrost partycypacji społecznej osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i chorujących.
3. Zwiększenie dostępności różnych form opieki i wsparcia dla osób o ograniczonej samodzielności.

Kierunki działań:

- 1) Wsparcie aktywności społecznej, edukacyjnej, kulturalno-rekreacyjnej i zawodowej osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i chorujących poprzez inicjowanie i realizowanie przedsięwzięć takich jak spotkania edukacyjne, prelekcje, warsztaty, zajęcia rozwijające zainteresowania itp.
- 2) Organizacja pomocy psychologicznej i poradnictwa specjalistycznego dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i chorujących, w tym dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami.
- 3) Tworzenie mieszkań chronionych zapewniających usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby starszej i osoby z niepełnosprawnościami.
- 4) Działalność i rozwój ośrodków wsparcia dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, i chorujących, w postaci m.in. dziennych domów pobytu, środowiskowych domów samopomocy, klubów seniora.
- 5) Rozwój środowiskowych form pomocy osobom starszym, z niepełnosprawnością i chorującym oraz ich rodzinom, takich jak usługi opiekuńcze, opieka wytchnieniowa, teleopieka i pomoc sąsiedzka.
- 6) Upowszechnianie form wsparcia osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i chorujących w lokalnej społeczności, poprzez m.in. pomoc sąsiedzką i wolontariat, a także zaangażowanie tych osób w inicjatywy i przedsięwzięcia lokalne.
- 7) Zwiększenie oferty wsparcia dla osób chorujących psychicznie, w tym dzieci, a także osób z zaburzeniami psychicznymi i innymi dysfunkcjami.

- 8) Likwidacja barier urbanistycznych, komunikacyjnych i architektonicznych w obiektach użyteczności publicznej, a także w miejscach powszechnie uczęszczanych.
- 9) Upowszechnianie instrumentów wsparcia ułatwiających funkcjonowanie osobom w podeszłym wieku i/lub osobom z niepełnosprawnościami w środowisku lokalnym oraz kontakty z administracją (np. asystent osoby starszej, asystent osobisty osoby niepełnosprawnej).

Okres realizacji: 2022-2030

Główni realizatorzy działań: Urząd Gminy w Kalinowie, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kalinowie, Gminny Ośrodek Kultury w Kalinowie, Gminna Biblioteka Publiczna w Kalinowie, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Ełku, organizacje pozarządowe i kościelne, grupy nieformalne.

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach.
- Liczba zorganizowanych form aktywności skierowanych do osób starszych, osób z niepełnosprawnościami i chorujących / Liczba uczestników.
- Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania.
- Liczba ośrodków wsparcia dla osób starszych i osób z niepełnosprawnościami.
- Liczba obiektów użyteczności publicznej, w których zlikwidowano bariery.
- Liczba osób korzystających z usług asystenta osoby starszej i niepełnosprawnej oraz opieki wytchnieniowej.

Obszar IV. Dysfunkcje społeczne

Cel strategiczny 4. Ograniczenie skali występowania dysfunkcji społecznych, w tym przemocy w rodzinach i uzależnień.

Cele operacyjne:

1. Zwiększenie świadomości społecznej w obszarze zjawisk dysfunkcyjnych.
2. Wzmocnienie oddziaływań profilaktycznych, prewencyjnych i kompensacyjnych w obszarze dysfunkcji społecznych
3. Poprawa dostępu osób i rodzin do pomocy specjalistycznej w zakresie przemocy w rodzinie i uzależnień.

Kierunki działań:

- 1) Realizacja kampanii i akcji społecznych służących podnoszeniu wiedzy oraz kształtowaniu odpowiednich postaw społecznych, w szczególności w zakresie profilaktyki uzależnień oraz przemocy w rodzinie, a także szeroko rozumianego bezpieczeństwa publicznego.
- 2) Inicjowanie i realizacja programów edukacyjno-profilaktycznych skierowanych do dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych, dotyczących różnych rodzajów uzależnień, zachowań ryzykownych, przemocy w rodzinie oraz zachowań agresywnych; ze szczególnym uwzględnieniem problematyki aktualnych zagrożeń (rozwój nowoczesnych technologii, dysfunkcyjne grupy i zachowania, przekaz medialny itp.).
- 3) Monitorowanie sytuacji rodzin zagrożonych dysfunkcjami lub już doświadczających poważnych problemów, a także podejmowanie działań interwencyjnych, terapeutycznych i kompensacyjnych.
- 4) Rozwój poradnictwa specjalistycznego, wsparcia socjalnego oraz pracy terapeutycznej z dziećmi, osobami dorosłymi i całymi rodzinami doświadczającymi uzależnień bądź przemocy.
- 5) Stosowanie procedury „Niebieskie Karty” jako ważnego elementu profesjonalnego systemu przeciwdziałania przemocy w środowisku lokalnym.
- 6) Upowszechnianie informacji z wykorzystaniem materiałów drukowanych, mediów, bezpośrednich spotkań ze specjalistami i innych środków przekazu na temat możliwości uzyskania pomocy przez osoby doświadczające przemocy, uzależnione i ich rodziny.

Okres realizacji: 2022-2030

Główni realizatorzy działań: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kalinowie, Urząd Gminy w Kalinowie, Zespół Interdyscyplinarny w Kalinowie, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Społecznych w Kalinowie, Gminny Ośrodek Kultury w Kalinowie, Gminna Biblioteka Publiczna w Kalinowie, szkoły gminne, organizacje pozarządowe i kościelne, grupy nieformalne, lokalni liderzy.

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z tytułu alkoholizmu, narkomanii, przemocy w rodzinie; liczba rodzin; liczba osób w rodzinach.
- Liczba zrealizowanych programów edukacyjno-profilaktycznych/liczba uczestników.
- Liczba osób, wobec których GKRPA wniosowała o zastosowanie leczenia odwykowego.
- Liczba wszczętych procedur Niebieskie Karty.
- Liczba zakończonych procedur Niebieskie Karty.

Obszar V. Gminny system polityki społecznej

Cel strategiczny 5. Zwiększenie efektywności działań w ramach gminnej polityki społecznej.

Cele operacyjne:

1. Wzmocnienie kompetencji osób zaangażowanych w realizację Strategii.
2. Tworzenie warunków sprzyjających partycypacji obywatelskiej, integracji i aktywności mieszkańców.
3. Rozwój współpracy międzyinstytucjonalnej oraz współpracy z mieszkańcami i ich organizacjami na rzecz dobra wspólnego.

Kierunki działań:

- 1) Udział osób zaangażowanych w realizację Strategii w szkoleniach, kursach, warsztatach, seminariach, konferencjach, wizytach studyjnych i innych formach edukacji w obszarach związanych ze Strategią.
- 2) Wspieranie kadry specjalistów zajmujących się m.in. uzależnieniami, przemocą w rodzinie oraz interwencją kryzysową w postaci superwizji i pomocy psychologicznej.
- 3) Analizowanie możliwych konsekwencji związanych z pandemią Covid-19 oraz podejmowanie stosownych działań zaradczych.
- 4) Rozwój współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi poprzez m.in. włączanie ich przedstawicieli do zespołów opiniotwórczych i konsultacyjnych, zlecanie realizacji zadań publicznych itd.
- 5) Dążenie do stosowania przez jednostki organizacyjne gminy klauzul, pozwalających na wspieranie przy zakupie usług dodatkowych celów społecznych (np. zamówienia zastrzeżone, wymagania dodatkowe).
- 6) Upowszechnianie informacji o działaniach i zamierzeniach samorządu gminy i organizacji współpracujących, w tym o ważnych dla społeczności wydarzeniach.
- 7) Wykorzystywanie różnorodnych form konsultacji społecznych z mieszkańcami przy podejmowaniu przez władze gminy decyzji w sprawach ważnych dla społeczności.
- 8) Działania na rzecz organizowania społeczności lokalnej poprzez środowiskową pracę socjalną, animację społeczną, wspieranie grup nieformalnych oraz zorganizowanych form aktywności mieszkańców.
- 9) Tworzenie warunków do rozwoju samoorganizacji społecznej oraz większej partycypacji mieszkańców w sprawy lokalne w szczególności poprzez wsparcie merytoryczne lokalnych

liderów, a także rozwój świetlic wiejskich oraz wsparcie działań i inicjatyw realizowanych na poziomie sołectw.

Okres realizacji: 2022-2030

Główni realizatorzy działań: wszystkie podmioty i osoby zaangażowane w realizację Strategii.

Wskaźniki monitoringu:

- Liczba pracowników biorących udział w superwizji lub otrzymujących pomoc psychologiczną.
- Liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały dotacje na realizację zadań publicznych.
- Wartość dotacji przekazanych organizacjom pozarządowym na realizację zadań publicznych.
- Liczba przedstawicieli organizacji pozarządowych w zespołach doradczych, opiniodawczych, konsultacyjnych i in.
- Liczba postępowań w zakresie zamówień publicznych, w których zastosowano klauzule wspierające cele społeczne.
- Liczba konsultacji społecznych przeprowadzonych z mieszkańcami.

7. Sposób realizacji Strategii

7.1. Koordynacja wdrażania Strategii

W świetle ustawy o pomocy społecznej, realizacja strategii rozwiązywania problemów społecznych, podobnie jak jej opracowanie, należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym. Znaczna część kierunków działań zaplanowanych w Strategii mieści się w zadaniach jednostek organizacyjnych Gminy Kalinowo, a także Powiatu Ełckiego, organizacji pozarządowych i innych podmiotów, które funkcjonują w obszarze lokalnej polityki społecznej. Zasadniczą rolę w zakresie planowania oraz podejmowania decyzji strategicznych będą odgrywały władze Gminy Kalinowo – Wójt oraz Rada Gminy, natomiast instytucją koordynującą działania związane z wdrażaniem Strategii będzie Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kalinowie.

7.2. Aktualizacja Strategii

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kalinowo na lata 2022-2030 jest wieloletnim dokumentem planistycznym, w związku z czym należy wziąć pod uwagę, że w wyniku zmian społeczno-ekonomicznych niektóre jej zapisy mogą stać się nieaktualne jeszcze przed końcem okresu jej obowiązywania. W takiej sytuacji należy podjąć decyzję o jej aktualizacji bądź o opracowaniu nowej Strategii, uwzględniającej nowe uwarunkowania prawne, programowe, społeczne czy ekonomiczne.

Aktualizacja dokumentu, przeprowadzana w trybie, w jakim uchwalona została Strategia, będzie konieczna tylko w przypadku gdy zmianie ulegną obszary priorytetowe i cele strategiczne dokumentu. W pozostałych przypadkach decyzja o aktualizacji zostanie podjęta przez koordynatora wdrażania Strategii. Aktualizacji Strategii nie wymagają natomiast zmiany w katalogu działań służących realizacji celów, ponieważ z założenia jest to katalog otwarty, wykorzystywany w zależności od aktualnych potrzeb oraz umożliwiający realizację innych przedsięwzięć, niż w nim wymienione, o ile wpisują się w cele Strategii. Nie wymagają jej także zmiany i modyfikacje wskaźników, służących monitoringowi działań. Jeżeli w procesie wdrażania Strategii zostanie zidentyfikowana potrzeba rozszerzenia zakresu lub przeformułowania wybranych wskaźników, możliwe jest wprowadzenie zmian bez konieczności aktualizacji dokumentu – o ile zmiany te będą służyły lepszemu rozpoznaniu sytuacji społecznej oraz efektów wdrażania Strategii.

7.3. Ramy finansowe

Z uwagi na szeroki i różnorodny katalog działań planowanych do realizacji w ramach Strategii, należy w głównych źródłach jej finansowania uwzględnić środki pochodzące z różnych źródeł, w tym dostępne nie tylko dla gmin, ale także innych podmiotów zaangażowanych w realizację Strategii. Będą to w szczególności środki krajowe, a także unijne oraz granty i środki prywatne. Jako główne źródło finansowania należy wskazać budżet gminy. W świetle art. 7 *Ustawy o samorządzie gminnym* do zadań własnych gminy należy zaspokajanie potrzeb zbiorowych wspólnoty, w tym m.in. w sprawach ochrony zdrowia, pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, gminnego budownictwa mieszkaniowego, edukacji publicznej,

kultury, polityki prorodzinnej, bezpieczeństwa obywateli czy współpracy ze społecznościami lokalnymi. Zadania te wykonywane są przez jednostki organizacyjne i pomocnicze gminy jako ich zadania statutowe, stanowiąc jednocześnie urzeczywistnienie założeń Strategii, w takim zakresie, w jakim zostało to zaplanowane. Pewien zakres działań jest ponadto możliwy do realizacji komplementarnie lub nawet wspólnie przez Samorząd Gminy, Powiatu Ełckiego, Województwa Warmińsko-Mazurskiego oraz inne jednostki – na podstawie zawieranych pomiędzy nimi porozumień.

W 2020 roku w Gminie Kalinowo środki finansowe wydatkowane na zadania z zakresu pomocy społecznej i rodziny wyniosły 11.114.277,64 zł, co stanowiło 29,17% wszystkich wydatków z budżetu gminy. W drugiej kolejności największe wydatki zostały poniesione na zadania z zakresu oświaty i wychowania – było to 10.873.491,57 zł (28,54%).

Część środków na realizację zadań w zakresie lokalnej polityki społecznej będzie ponadto pochodzić z budżetu państwa. Chodzi zarówno o transfery w postaci subwencji ogólnej jak i dotacji celowych, z których niektóre trzeba będzie pozyskać startując w konkursach. W tej kategorii mieszczą się bowiem programy rządowe oraz programy ministerstw, takie jak np. Program Ochrony „Wspieranie Jednostek Samorządu Terytorialnego w Tworzeniu Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” oraz Program wieloletni Senior+ na lata 2021-2025. Ponadto od 2019 roku jednym ze źródeł finansowania działań na rzecz wsparcia osób z niepełnosprawnościami jest Fundusz Solidarnościowy. W jego ramach są realizowane programy takie jak „Usługi opiekuńcze dla osób niepełnosprawnych”, „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”, „Opieka wytchnieniowa” oraz „Centra opiekuńczo-mieszkalne”.

Istotne źródło finansowania będą stanowić także środki z Funduszy Europejskich w perspektywie 2021-2027, dostępne na szczeblu krajowym i regionalnym, w tym szczególnie w obszarze włączenia społecznego, rynku pracy czy edukacji. Uruchomienie pierwszych konkursów może nastąpić prawdopodobnie w 2022 roku, wtedy też będzie znany już ostateczny kształt regionalnego programu operacyjnego.

Z uwagi na to, że Strategia zakłada aktywny udział społeczności lokalnych i organizacji pozarządowych, a także partnerstwa służące efektywniejszej realizacji polityki społecznej, ważnym źródłem finansowania będą dotacje i granty dostępne dla trzeciego sektora. Wśród nich są programy rządowe i ministerialne (np. Aktywni+), a także programy Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, takie jak np. Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO oraz Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021-2030.

Określenie bardziej precyzyjnych ram finansowych planowanych kierunków działań nie wydaje się obecnie możliwe ani celowe, szczególnie ze względu na szeroki zakres tematyczny dokumentu, długi okres jego obowiązywania, nie domknięty jeszcze etap programowania środków unijnych na lata 2021-2027 oraz konkursowy charakter większości programów pomocowych, który z punktu widzenia podmiotów realizujących przekłada się na incydentalność wsparcia. Adekwatne do potrzeb kosztorysy będą tworzone w momencie

planowania rocznego i aktualizacji budżetu gminy (w tym planów finansowych jednostek), a także opracowywania programów i projektów uszczegóławiających założenia Strategii.

7.4. Monitoring Strategii

Monitoring jest podstawą sprawozdawczości, zarządzania zmianą oraz ewaluacji Strategii. Dane zebrane w jego trakcie są analizowane, a następnie opracowywane w formie sprawozdań przeznaczonych zarówno na potrzeby wewnętrzne, jak i raportów prezentowanych opinii publicznej. Wypracowane wnioski i rekomendacje wspomagają proces decyzyjny oraz zarządzanie informacjami, ułatwiając znajdowanie rozwiązań w sytuacjach, kiedy zostaną zidentyfikowane odchylenia od pierwotnych założeń. Ponadto monitoring uzupełniony okresową ewaluacją może stać się źródłem cennych wskazówek dla działań korygujących i usprawniających, a także nowelizacji (aktualizacji) przyjętych planów.

Przewiduje się prowadzenie monitoringu *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kalinowo na lata 2022-2030* w okresach dwuletnich – za każde dwa zakończone lata kalendarzowe wdrażania Strategii. Raporty z monitoringu Strategii powinny zawierać osiągnięte wartości wskaźników oraz opis zrealizowanych działań, a także wnioski i rekomendacje dla dalszej realizacji Strategii. Przedmiotem monitoringu będą wskaźniki, odnoszące się do kierunków niezbędnych działań, które zostały przyporządkowane poszczególnym obszarom Strategii.

Podsumowanie

Jak już zasygnalizowano we wstępie, strategia rozwiązywania problemów społecznych stanowi wyraz lokalnej polityki społecznej w szerokim znaczeniu tego pojęcia. Jej odzwierciedlenie stanowi *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Kalinowo na lata 2022-2030*, która, choć umiejscowiona ściśle w zadaniach i kompetencjach samorządu gminy, odnosi się do różnych aspektów funkcjonowania społeczności lokalnej.

Strategia stanowi kierunkową wytyczną dla lokalnych władz, instytucji oraz organizacji odpowiedzialnych za szeroko rozumiany lokalny system pomocy i wsparcia. Z uwagi jednak na to, że sytuacja społeczno-ekonomiczna gminy jest dynamiczna i zależna od wielu czynników, należy dostosowywać założenia Strategii do uwarunkowań. Istotne znaczenie będzie miało śledzenie zmian prawa, przede wszystkim w obszarze pomocy społecznej, rynku pracy, wspierania rodzin oraz osób z niepełnosprawnościami, może to bowiem uzasadnić konieczność nowelizacji części założeń Strategii. Ponadto trzeba będzie uwzględnić dynamikę problemów społecznych oraz ważne, niezaspokojone potrzeby ludności.

Spis tabel

Tabela 1. Wybrane dane dotyczące migracji na pobyt stały i ruchu naturalnego ludności w Gminie Kalinowo w latach 2016-2020	16
Tabela 2. Ludność Gminy Kalinowo według funkcjonalnych grup wieku (31.12.2020)	17
Tabela 3. Wskaźniki obciążenia demograficznego ludności Gminy Kalinowo w latach 2016-2020.....	19
Tabela 4. Wybrane dane i wskaźniki dotyczące podmiotów gospodarki narodowej w Gminie Kalinowo w latach 2018-2020	20
Tabela 5. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej w Gminie Kalinowo w latach 2019-2021	22
Tabela 6. Liczba osób, którym przyznano świadczenia pieniężne w formie zasiłków w Gminie Kalinowo w latach 2019-2021	23
Tabela 7. Powody przyznawania pomocy społecznej w Gminie Kalinowo w latach 2019-2021.....	24
Tabela 8. Wybrane dane dotyczące szkół w Gminie Kalinowo (stan na 30.09.2020)	27
Tabela 9. Wybrane grupy bezrobotnych z terenu Gminy Kalinowo (stan na 31.12.)	31
Tabela 10. Rodziny z dziećmi objęte pomocą społeczną w latach 2019-2021.....	34
Tabela 11. Jak ocenia Pan/i skalę występowania poniższych problemów społecznych w gminie? (n=39)	42

Spis wykresów

Wykres 1. Zmiany liczby ludności Gminy Kalinowo w latach 2016-2020	16
Wykres 2. Ludność Gminy Kalinowo według ekonomicznych grup wieku w latach 2016-2020	18
Wykres 3. Stopa bezrobocia w powiecie etckim, województwie warmińsko-mazurskim oraz Polsce w latach 2016-2020 (w %).....	21
Wykres 4. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia w latach 2019-2021	32
Wykres 5. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2019-2021.....	32
Wykres 6. Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa w latach 2019-2021.....	34
Wykres 7. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz niepełnosprawności w latach 2019-2021.....	36
Wykres 8. Respondenci badania ankietowego według reprezentowanego obszaru (n=38)	42
Wykres 9. Jakich problemów/trudności życiowych, w Pana/i opinii najczęściej doświadczają rodziny w gminie? (n=39).....	43
Wykres 10. Jakich barier najczęściej doświadczają osoby z niepełnosprawnościami w gminie? (n=39)	44
Wykres 11. Z jakimi problemami borykają się najczęściej osoby starsze w gminie? (n=39).....	45
Wykres 12. Jakie negatywne zjawiska odnoszące się do dzieci i młodzieży dostrzega Pan/i najczęściej w gminie? (n=39).....	45

Uzasadnienie

Zgodnie z art. 17 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej do zadań własnych gminy należy opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka. Strategia ta w myśl art. 16b ustawy zawiera w szczególności diagnozę sytuacji społecznej, prognozę zmian w zakresie objętym strategią, określenie celów strategicznych projektowanych zmian, kierunków niezbędnych działań, sposobu realizacji strategii oraz jej ram finansowych i wskaźników realizacji działań.

Podstawą opracowania strategii były dane pozyskane z Głównego Urzędu Statystycznego, Urzędu Gminy w Kalinowie, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kalinowie, Zespołu Interdyscyplinarnego przy GOPS oraz Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Celem głównym niniejszej strategii jest : Zwiększenie potencjału osób i rodzin w Gminie Kalinowo oraz dostępności usług społecznych, służące poprawie jakości życia jej mieszkańców

Cel główny stanowi kierunkową wytyczną podejmowanych działań, prezentując wizję rozwoju gminy, opartego na poprawie jakości funkcjonowania mieszkańców w różnych sferach ich życia. Szczególnie ważne jest podejmowanie wysiłków w kierunku uniezależniania mieszkańców od pomocy społecznej oraz budowania ich potencjału, który będzie sprzyjał zaradności, aktywności oraz rozwojowi. Trzeba dążyć m.in. do stworzenia spójnego i efektywnego systemu wsparcia, który z jednej strony będzie wspierał doraźnie osoby i rodziny w sytuacjach trudnych i kryzysowych, a z drugiej wzmacniał je do samodzielności.

Osiągnięciu celu głównego będzie służyć realizacja celów strategicznych i operacyjnych, przypisanych do poszczególnych obszarów priorytetowych, a także zaplanowanych w ich ramach kierunków działań.

Strategia stanowi dokument ogólny i otwarty, który ma stanowić podstawę do opracowywania kolejnych programów i projektów szczegółowych dotyczących rozwiązywania najważniejszych kwestii społecznych występujących w gminie oraz umożliwić pozyskiwanie przez samorząd środków zewnętrznych.

Strategia jako wieloletni dokument programowy jest jednym z podstawowych narzędzi realizacji lokalnej polityki społecznej. Zatem podjęcie niniejszej uchwały jest w pełni uzasadnione.